

WAT EEN VROUW!

Over het boek Ester

Hester Smits

Lezing uit het boek Ester

Ester 2 vers 2-11.16-18

De knechten van de koning, Achasjverosj, zeiden:

Laten ze voor de koning maagdelijke meisjes zoeken die er goed uitzien.

De koning zal beampten aanstellen in alle provincies van zijn koninkrijk.

Zij verzamelen alle maagdelijke meisjes die er goed uitzien

in de burcht van Sjoesjan, in het vrouwenhuis,

onder toezicht van Hegai, hoveling van de koning, bewaker van de vrouwen -
alle schoonheidsmiddelen worden hun gegeven.

Het meisje dat het beste is in de ogen van de koning,

zal koningin worden in plaats van Wasjti.

Dit woord was goed in de ogen van de koning.

Zo deed hij.

Er was een Joodse man in de burcht van Sjoesjan,

zijn naam was Mordechaj, zoon van Jaïr, zoon van Sjimi,

zoon van Kisj, die een man van Benjamin was.

Hij was weggevoerd uit Jeruzalem

met de ballingen die waren weggevoerd met Jechonja, de koning van Juda,

die was weggevoerd door Nebukadnezar, de koning van Babel.

Hij was de pleegvader van Hadassa - dat is Ester -, de dochter van zijn oom,
want zij had geen vader en geen moeder.

Het meisje was mooi van gestalte, ze zag er goed uit.

Bij de dood van haar vader en haar moeder

had Mordechaj haar aangenomen als zijn dochter.

En het geschiedde

toen het woord van de koning en zijn wet werden gehoord,

dat er veel meisjes werden verzameld in de burcht van Sjoesjan,

onder toezicht van Hegai.

Ook Ester werd opgenomen in het huis van de koning,

onder toezicht van Hegai, de bewaker van de vrouwen.

Het meisje was goed in zijn ogen en zij won zijn vriendschap.

Hij haastte zich haar schoonheidsmiddelen en voedsel te geven.

Ook gaf hij haar zeven uitmuntende meisjes uit het huis van de koning

om haar te dienen.

Hij bracht haar en de meisjes naar het beste deel van het vrouwenhuis.

Ester had haar volk en haar herkomst niet bekend gemaakt

want Mordechaj had haar opgedragen daar niet over te vertellen.

Elke dag weer wandelde Mordechaj door de hof van het vrouwenhuis

omdat hij wilde weten hoe het ging met Ester en wat er met haar gedaan zou
worden.

In de tiende maand - de maand Tebet -, in het zevende jaar van zijn koningschap

werd Ester bij de koning gebracht, Achasjverosj,

in het huis van zijn koningschap.

De koning hield meer van Ester dan van alle andere vrouwen.

Zij ontving meer genegenheid en vriendschap dan alle andere maagden.

Hij plaatste de koninklijke kroon op haar hoofd

en maakte haar koningin, in plaats van Wasjti.

Toespraak

Onlangs bracht minister Plasterk, de minister van onderwijs, cultuur en wetenschap,
een emancipatienota uit onder de titel *Meer kansen voor vrouwen*. Als eerste doelstelling
wordt iets geformuleerd over de arbeidsparticipatie van vrouwen. En

INHOUD

WAT EEN VROUW!

Over het boek Ester

Hester Smits

PASEN 2008

Kees Kok

**TERUGKEER UIT DE
BALLINGSCHAP EN
WEDEROPBOUW VAN HET LAND**

NA DE BALLINGSCHAP

Mal'achi 2:17-3:24

Alex van Ligten

EEN MUUR MET TIEN POORTEN

Nehemia 5:1-13

Albert van den Heuvel

EEN FEESTELIJK HOOFDSTUK

Nehemia 7:72-8:18

Bettine Siertsema

Jong geleerd: curriculum vitae

2 maart 2008

WAAR WERK JE VOOR?

Geeske Hovingh

6 april 2008

OP ZOEK NAAR EEN THUIS

Geeske Hovingh

4 mei 2008

EN DE REST VAN DE WERELD

Kees Kok

COLOFON

MAANDBRIEF VOOR LEERHUIS EN
LITURGIE

ISSN 1385 0326

Uitgave van de Stichting Leerhuis & Liturgie
(sinds 1980)

Eindredactie: Kees Kok

Redactie en administratieadres: Postbus 17268,
1001 JG Amsterdam; tel. (020) 6256940

leerhuis@leerhuisenliturgie.nl

www.leerhuisenliturgie.nl

Abonnementsprijs: € 22,50 per jaar;

Europa € 30,00; buiten Europa € 35,00.

**Opzeggingen vóór 1 november van het
lopende jaar.**

Giro 395505 tnv Stg.Leerhuis en Liturgie

Voor België: Postgiro 000-1699184-35

dan blijkt dat het nog steeds geen gelopen race is, die combinatie van vrouwen, arbeid en zorg. Interessant is ook dat de laatste doelstelling van het rapport gaat over de seksualisering van onze maatschappij. Plasterk en anderen maken zich zorgen over de clips van MTV, reclames met suggestieve teksten en beelden. Terecht of onterecht, dat doet er hier even niet toe, maar in het rapport staat letterlijk: dat er aandacht moet zijn voor de portrettering van meisjes en vrouwen als lustobject en de onhaalbare schoonheidsidealen die daarmee verbonden zijn. Het is wel weer erg grappig hoe ze dat gaan oplossen, want er wordt onmiddellijk strijdlustig een 'taskforce deeltijdplus' ingesteld om dit allemaal te gaan veranderen. Een commissie ter bestrijding van lustobjecten.

En daarmee zitten we midden in het verhaal van Ester. Daar wordt door de raadslieden van de koning juist een commissie voor opgericht: er moeten mooie jonge meisjes worden gezocht in het hele koninkrijk, in alle 127 provincies van het rijk van Meden en Perzen. Want de koning zit teveel te denken aan zijn oude liefde Washti. Koningin Washti wilde niet bloot verschijnen tijdens een drinkgelag van de koning en daarmee verloor zij haar rechten. Maar de koning blijft wel erg hangen in gepieker en gedenken. Een koning die denkt, dat moet stoppen, dus er wordt een commissie opgericht: een taskforce voor jonge meiden. Een commissie ter bevordering van lustobjecten.

Zo komt Ester aan het hof van koning Ahasjverosj. Zij wordt een jaar lang gepoederd en beknepen om dan uiteindelijk aan koning Ahasjverosj voorgesteld te worden, die waarschijnlijk meteen dacht toen hij Ester zag: 'Wauw, wat een mooie meid, wat een vrouw!'

De schoonheid van Ester wordt geprezen door de eunuch Hegai die de vrouwen twaalf maanden onder zijn hoede neemt, en uiteindelijk ook door de koning die haar meer lief kreeg dan andere vrouwen. Ester verwierf gunst en genegenheid bij de koning vanwege haar schoonheid. Uiterlijk vertoon, zeg maar, want de koning had haar één nacht gezien en had geen flauw idee wie zij was. Ester had over haar volk en over haar familie niets gezegd, op uitdrukkelijk verzoek van Mordechai, zo staat geschreven. Mordechai is de oom van Ester, die haar ook heeft geadopteerd. Eigenlijk is hoofdstuk twee het voorstelrondje van Mordechai: In de vesting van Sjoesjan, een stad in het rijk van Ahasjverosj, woont een Jood die Mordechai heet; hij was de zoon van Jaïr, de zoon van Sjimi, de zoon van Kisj, uit de stam Benjamin. Mordechai behoorde tot de ballingen die door de koning van Babel uit Jeruzalem waren weggevoerd. Mordechai was dus een balling, een vreemdeling in het rijk van Perzen en Meden, waar koning Ahasjverosj de scepter zwaaide. Dat verklaart meteen waarom Mordechai wil dat Ester haar mond houdt. Een Joods meisje aan het hof, dat kon nog wel eens gevoelig liggen. Er ligt van alles gevoelig in koninklijke kringen, als het gaat om afkomst, ras en godsdienst.

Ester verzweeg haar afkomst. Door Mordechai, haar oom, komt Ester op een verborgen manier het hof binnen, en introduceert daarmee haar manier van leven in de wereld van Meden en Perzen, de wereld van de wetten. In de encyclopedie van internet staat: 'Een afspraak is een afspraak en daar valt niet meer aan te tornen. Het is nu eenmaal zo. Zo zijn onze manieren. En Ester gaat daar dwars tegenin met haar eigen verborgen manier.'

Het zal geen toeval zijn dat haar naam 'verborgen' betekent in een boek waarin de naam van God niet voorkomt. In heel het boek Ester blijft God verborgen. God wordt nergens

genoemd, nergens aangehaald. Aan de ene kant de wet van Meden en Perzen, zo zijn onze manieren, en aan de andere kant, de verborgene, Ester, God. Toch is het boek in de bijbel opgenomen. Mensen herkennen blijkbaar in het verhaal van Ester een verhaal van hoe mensen handelen in geloof. God gebeurt hier, zou je kunnen zeggen, zonder dat God bij name genoemd wordt. God is hier dus niet de grote regisseur die alles wel weer recht zet. Of die straft wie straf behoeft. God gaat schuil achter alles wat in dit verhaal gebeurt. Hij blijft een geheim, iets waar we alleen maar een vermoeden van hebben. Dit verhaal zou wel eens met God te maken kunnen hebben. Dat is de ervaring van mensen die dachten dat er na verdriet geen leven meer is. Na vreemdelingschap geen bevrijding. En dat er dan soms die ommekeer is. Mogen we zeggen dat dat dan met God te maken heeft? Dat God gebeurt zonder dat hij bij name wordt genoemd?

Het boek Ester is bij uitstek het boek van de ballingschap. Leven in het verborgene en daarmee overgeleverd aan de wetten van dikke ikken, om het met Kunneman te zeggen. Niet mogen opkomen voor je eigen bronnen, je eigen inspiratie en daarmee jezelf, je eigen volk en je traditie verloochenen, en misschien zelfs wel verliezen. Een balling moet op zijn hoede zijn en zijn ware gezicht verbergen. Niet voor niks wandelt Mordechai op en neer langs de verblijven waar Ester is. Mordechai, de balling, uit de stam Benjamin. Het is niet zomaar dat Mordechai voorgesteld wordt met zijn voorvaderen. De schrijver van Ester doet in hoofdstuk drie precies hetzelfde bij Haman, een man met hoge waardigheid. Haman, een Agagiet. Mordechai wilde niet buigen voor Haman en daarmee begon de ellende, de dreiging voor de Joden, de zoveelste uitroeiing stond gepland. De man van Agag had nog een appeltje te schillen met de man van Benjamin.

De strijd tussen Haman en Mordechai kan gelezen worden tegen de achtergrond van het boek 1 Samuël en tegen de achtergrond van de uittocht uit Egypte. Op het moment dat Mozes en het volk uit Egypte vluchten, worden zij in de rug aangevallen door de Amalekieten, het volk van Haman (Exodus 17:8-16). Een laffe actie waarvan staat geschreven dat God belooft dit nog een keer recht te zetten. In het bijbelboek 1 Samuël doet Saul nog een poging om het recht te zetten (1 Samuël 15) en hier dus weer die oude vete tussen de Amalekieten en de Benjaminiten. Daarom is de bijbel ook zo'n prachtig boek. Verhalen resoneren en staan niet op zichzelf. Hier wordt door Haman en Mordechai een oude strijd opgediept en uitgevochten. Wat is er voor nieuws onder de zon: partijen die elkaar het licht in de ogen niet gunnen. Israëli's en Palestijnen, zwart-blank, moslim-afvallige en soms is het in al die gevechten niet eens even duidelijk wie de onderdrukker is en wie het slachtoffer. Conflicten gaan generaties mee. Van vader op zoon wordt de haat doorgegeven, van moeder op dochter worden de vooroordelen ingegeven en ga zo maar door. Hoe doorbreek je de wetten van Meden en Perzen?

De verborgene handelt in het verborgene. Ester komt op voor haar eigen volk en redt hen daarmee. Zij weet de koning te overreden om haar en haar volk te sparen tegenover de man die hem wil uitroeien. Haman wordt verhangen en Mordechai krijgt de positie van Haman. Een totale ommekeer.

Het thema van ballingschap en bevrijding wordt in het boek Ester tot menselijke proporties teruggebracht. Met een vrouw als hoofdrolspeler. Verborgen, zoals God. Wauw, wat een vrouw!

PASEN

Kees Kok

Lezing naar Jesaja 53:1-8 en Filippenzen 2:6-12

Beeld en gelijkenis van Hem die leeft,
heeft hij geen macht begeerd,
geen aanzien als een god,
en heeft zich niet
aan de gestalte dezer wereld onderworpen.

Heeft niet, roofzuchtig, voor zichzelf geleefd,
maar zich ontdaan van zijn bezit.
En is de weg gegaan
die langs de zelfkant voert, het duister in.
En is niet halverwege omgekeerd,
maar heel de weg gegaan.

Is op de slavenmarkt gaan staan,
om als de minste mens verkocht te worden
en werd zo één van hen die mensonwaardig zijn.
Werd niemand met wie niemand zijn.
En wie hem zien keren zich van hem af.

En trok het lijden aan
en droeg het als een lam
en stond stom voor zijn scheerders.

Lezing uit het evangelie van Matteüs

Matteüs 27 vers 45-50

Vanaf het zesde uur geschiedde duisternis
over heel het land
tot aan het negende uur.
Omstreeks het negende uur riep Jezus met grote stem:
'Eli, Eli, lema sabachtani' -
dat is:

'Mijn God, mijn God, waarom heb jij mij verlaten?'
Sommigen van hen die daar stonden,
hoorden het en zeiden:
Hij roept Elia.

En terstond snelde een van hen toe,
hij nam een spons,
doopte die in zure wijn,
zette hem op een riestok
en gaf hem te drinken.

Maar de anderen zeiden:
Laat dat!

We zullen zien of Elia hem komt redden.
En weer schreeuwde Jezus, met grote stem,
en gaf de geest.

Toespraak

1.
In de geschriften van het oude Israël, in Psalmen en Profetenboeken, licht tegen de achtergrond van heel veel duisternis de gestalte op van de lijdende rechtvaardige. Dit mensentype houdt zich als vanzelfsprekend aan God en zijn gebod, hij of zij kan niet anders, en heet ook wel 'dienstknecht van JHWH', 'van God'. Hij staat tegenover een ander mensentype: de *rasja*, de misdadiger, ook wel vertaald als het duo 'Ploert & Schender'. De rechtvaardige onderwerpt zich niet aan de gestalte, de normen en waarden, van deze wereld, van de markt, de concurrentie, het rabiate

nationalisme, het recht van de sterkste. Macht en bezit betekenen niets voor hem. Hij zoekt de zelfkant op van de samenleving, het gezelschap van verhandelde en mishandelde mensen - hij wordt een van hen.

Dat wordt hem door deze wereld niet in dank afgenomen. Hij wordt niet geacht, maar bespot en uitgelachen, met de nek aangekeken. De rechtvaardigen kunnen niet slaan, ook niet terugslaan. Dus wórdten ze geslagen, steeds opnieuw en steeds harder. Hun oneindige mededogen, zelfs voor hun beulen, wekt ook vaak het onbegrip, de ergernis en de woede op van hun naasten. Waarom laten zij maar met zich doen? Omdat zij weten dat verzet zinloos is? Dat er geen verweer is tegen de redeloze en valse beschuldigingen waarvan zij het slachtoffer worden. Zij staan stom voor hun scheerders, hun critici en hun rechters. Hun zwijgen staat in schril contrast met de luidruchtige propaganda van hun vijanden. Hun zwakheid ontkracht het geweld van hun folteraars.

2.

Volgens een oude joodse overlevering steunt de geschiedenis op zesendertig rechtvaardigen per generatie; dat is de legende van de *lamed waf* - zesendertig in het Hebreeuws. Deze lamed waf, zo wordt gezegd, zijn het veelvoudige hart van de wereld, en in hen worden alle tranen van de mensheid uitgestort als in een enorme kom.

Het getal zesendertig is natuurlijk symbolisch. Er waren en zijn talloze rechtvaardigen overal ter wereld. In een van de visioenen van Johannes, in het boek Openbaring (7:9-17), staan zij aan het eind van de geschiedenis allemaal in stralend wit gekleed te zingen rondom de hemelse troon van de Levende: een menigte die niemand tellen kan, uit alle volkeren en talen, grote, beroemde en kleine, onbekende mensen. Het zijn al diegenen die, meestal in het verborgene, het goede doen dat gedaan moet worden. Mensen zonder grenzen. De wereld kan niet zonder. Dankzij hen bestaat de mens, bestaat de mensheid, bestaat deze aarde ondanks alles nog steeds. De grootste rechtvaardigen van de mensengeschiedenis zijn bijna altijd martelaren. Zij sterven niet op natuurlijke wijze, maar worden vermoord. Zij sterven niet zozeer vanwege hun geloof in God, als wel vanwege hun geloof in de mens, in de menselijkheid van de mens. En ze zijn zich ook helemaal niet bewust van hun status als rechtvaardige. Hun rechtvaardigheid is eerder het tegendeel van een status. Het is ijskoude eenzaamheid, ultieme mens- en godverlatenheid. Een vroom Joods verhaal vertelt: 'Wanneer een onbewust Rechtvaardige ten hemel vaart, is hij zo koud dat God hem duizend jaar in zijn handen moet verwarmen voordat zijn ziel de gelukzaligheid van het paradijs deelachtig kan worden.'

3.

De volgelingen van de joodse leraar Jezus van Nazaret hebben in hem zo'n rechtvaardige, lijdende dienstknecht herkend. Zij hebben de woorden van Psalm 22 en van Jesaja op hem toegepast. 'Rechtvaardige' of 'Gerechte' is een van zijn eretiteln geworden, naast Mensenzoon, Messias, Profeet en Zoon van God. Titels die ontleend zijn aan de oude Schriften van Israël, en die allemaal te maken hebben met de hoop op een nieuwe toekomst, met redding uit de noodtoestand, bevrijding uit slavernij, ballingschap en onderdrukking.

Toen de evangelisten hun evangelie schreven, was Israël zo goed als dood. Jeruzalem was verwoest door de Romeinen, de tempel lag in puin, de bevolking uitgemoord; bij honderden hingen zij aan kruisen op de heuvels van Jeruzalem. Slechts een rest was ontkomen, waaronder een aantal volgelingen van Jezus. Voor hen wordt Jezus een identificatiefiguur. Alle hoop

die nog rest, wordt in hem geïnvesteerd. Zijn dood staat voor de dood van die velen, het geloof in zijn opstanding staat voor het geloof in de overleving en de opstanding van heel het volk, een hernieuwd Israël, bestaande uit Joden en niet-Joden, afkomstig uit alle volkeren en talen. Dat althans was het visioen van Paulus. Maar het is een beetje anders gelopen.

4.

Het verhaal over Jezus - van geboorte tot opstanding - is in de loop van de eerste eeuwen door de christelijke kerk losgemaakt van zijn Joodse oorsprong en betekenis, en uit de context gehaald van de toenmalige geschiedenis, de ondergang van Israël. Hoe meer status, macht en bezit de kerk verwierf, des te minder had zij op met die Joodse schlemiel, die lijdende rechtvaardige. Jezus werd steeds minder mensenzoon, steeds meer godenzoon, steeds minder knecht, steeds meer een zegevierende koning. Hij werd losgedogmatiseerd van het grote verhaal waar hij uit voortkwam, en de evangeliën werden gereduceerd tot de biografie van een uit de hemel gevallen individu, een fantastische, vrome privé-story, een mythologisch heldenepos, een verlossingsmythe. Jezus de wonderdoener en Verlosser, de Superman, die als een Houdini de kettingen des doods verbreekt en daarna nog een tijdje op aarde rondloopt om zijn echte wonden te showen, en die als een heilsraket met onze zonden als brandstof ten hemel vaart.

5.

Maar heeft Jezus ons dan niet verlost van al onze zonden door zijn bloed - zijn lijden, zijn kruisdood? Maar wat zou dat dan moeten betekenen? Dat wij elkaar niet meer hoeven te verlossen, te bevrijden, te vergeven? De verhalen over hem willen ons juist laten zien hoe wij zijn voorbeeld kunnen volgen, hoe wij als volgelingen van deze rechtvaardige in zijn voetsporen kunnen treden en proberen zo veel mogelijk onrecht de wereld uit te helpen. Wij hier in het Westen mogen ons misschien verlost voelen, want we zijn vrij, zo vrij dat we ons soms geen raad weten met onze vrijheid. Maar de mensheid is nog lang niet verlost. Niet vanwege een gebrek aan geloof in Jezus, niet door het aanhangen van een verkeerde religie, maar omdat het grootste deel van deze wereld nog altijd in handen is van de 'aanstichters van dood', van uitvreeters, wapenhandelaren, machtswellustelingen en moordlustigen. Er is geen sprake van verlossing zolang op deze aarde een menigte die niemand tellen kan, nog dagelijks door de hel gaat - opgehokt achter hoge scheidsmuren, in uitzichtloze vluchtelingenkampen, toekomstloos zwerfend in kapotgebombardeerde landen. Vijf jaar duurt de oorlog in Irak, twee duizend miljard dollar is er inmiddels geïnvesteerd in louter verwoesting. Zestig jaar geleden werd Israël na bijna tweeduizend jaar diaspora, gettobestaan, discriminatie en massamoord opnieuw een natie. Maar er valt weinig te vieren. Want ook al zestig jaar worden de oorspronkelijke bewoners weggejaagd, geschonden, gedemoraliseerd, dood gebombardeerd. En zij op hun beurt... En dat zijn maar twee voorbeelden.

Is er ergens ter wereld nog wel iemand die raad weet? Iemand die recht doet? Niemand. Niemand?

6.

De rechtvaardigen, die zesendertig per generatie, weten ook geen raad. Maar zij nemen zoveel mogelijk onrecht op hun schouders en proberen het weg te dragen, en het is dankzij hen dat deze enig denkbare aarde ondanks alles nog steeds bestaat. Dat er nog leven is, in Irak, in Darfur, zelfs in Gaza, leven tegen de klippen op. Zij brengen licht in de diepste

duisternissen. Zij zijn de handen en voeten, de beelden en gelijkenissen van de God die zegt: het is mijn naam, mijn identiteit, dat ik een God van ontrechten ben, ik zal hen recht doen. Ik ken bij naam en toenaam de minsten van de mensen, ook de Ali's en de Fatima's, en de Mohammeds van A tot Z. De rechtvaardigen trekken zich niets van grenzen aan. Zij gaan dwars door alle scheidsmuren tussen volkeren, bevolkingsgroepen en religies heen. Zoals over Jezus is verteld dat hij, opgestaan uit de dood, door muren en gesloten deuren heen zijn angstig bijeen hokkende leerlingen opzocht en hen toeriep: 'Vrede nu!'

7.

Pasen, dat is viering van de overwinning van het leven op de dood. Het christendom heeft vaak te vroeg gejuicht en te veel halleluja geroepen, terwijl de doodsmachten van deze wereld intussen ongehinderd hun gang gingen. Het zal zich moeten bekeren tot de bescheidenheid van de dienstknecht en meer de zelfkant zoeken dan het centrum van de macht. Pas als alle ballingen, alle vluchtelingen thuis zijn gekomen; als alle lijdende volkeren van deze wereld uit hun dood zijn opgestaan, kan er volop gelachen worden en gejuicht. Pasen is geloven dat dat kan, dat dat zál, en ervoor gáán. En dat kan heel goed samengaan met een ingetogen, maar des te diepere vreugde, een 'zalig' gevoel.

Zalig Pasen!

Amsterdamse Studenteneklesia, zondag 23 maart 2008

NA DE BALLINGSCHAP

Alex van Ligten

Lezing uit het boek *Mal'achi*

Mal'achi 2 vers 17-3 vers 24

Jullie hebben YHWH met je woorden vermoeid en jullie zeggen:

Waarmee hebben we hem vermoeid?

Doordat jullie zeggen:

Al wie kwaad doet, is goed in de ogen van YHWH en in hen heeft hij behagen.

Of: waar is de God van het recht?

Zie, ik zend mijn bode

en hij bereidt de weg voor mijn aangezicht.

Plotseling komt naar zijn Hal

de heer die jullie zoeken,

de bode van het verbond in wie jullie behagen hebben.

Zie, hij komt,

zegt YHWH, God van de goede machten.

Wie kan de dag van zijn komst verdragen

en wie blijft staande als hij zich laat zien?

Want hij is als het vuur van de smelter

en als het loog van de blekers.

Hij zet zich neer als een smelter en reiniger van zilver

en hij reinigt de kinderen van Levi,

hij loutert hen als goud en als zilver.

Zij brengen voor YHWH een offergave in gerechtigheid.

Aangenaam voor YHWH is Juda's en Jeruzalems offergave als in eeuwenoude dagen en vroegere jaren.

En ik nader tot jullie om te richten

en ik ben een haastige getuige

tegen de tovenaars en overspeligen,

tegen wie bedrieglijk zweren

en tegen wie het loon van de dagloner drukken

tegen wie weduwe en wees verdrukken,
en tegen hen die de vreemdeling opzij dringen
en geen ontzag voor mij hebben,
zegt YHWH, God van de goede machten.
Want ik, YHWH, ben niet veranderd
en jullie, kinderen van Jakob, zijn nooit opgehouden:
sinds de dagen van jullie vaders
zijn jullie afgeweken van mijn inzettingen
en niet hebben jullie ze behoord.
Keren jullie om naar mij,
dan keer ik om naar jullie,
zegt YHWH, God van de goede machten.
En jullie zeggen:
Waarom omkeren?

Want zie, de dag komt, brandend als een oven,
tot stoppels zullen worden alle overmoedigen
en alle bedrivers van boosaardigheid;
de dag die komt, verzengt hen,
zegt YHWH, God van de goede machten,
die van hen geen wortel en tak zal overlaten.
En gloren zal voor jullie die ontzag hebben voor mijn naam
de zoon van gerechtigheid
en geneeskracht is onder haar vleugelen.
Jullie trekken uit en dartelen als kalveren, net van stal.
Jullie vertreden de boosdoeners,
ja, ze worden als stof onder de herten van jullie voeten
op de dag die ik maken zal,
zegt YHWH, God van de goede machten.

Gedenken jullie de Thora van Mozes, mijn knecht,
die ik hem geboden heb op Horeb voor heel Israël,
inzettingen en rechtsregels.
Zie, ik zend jullie Elia, de profeet,
voordat komt de dag van YHWH,
de grote en ontzagwekkende.
Omkeren zal hij het hart van de vaders tot de kinderen
en het hart van de kinderen tot hun vaders.
Dat ik niet come en het land wegsla.

Toespraak

Bij de profeten van Israël is er een voortdurende samenhang
tussen godsdienst en sociale politiek. Offeren op een
tempelplein kan niet buiten de ethiek in het dagelijks leven
om. Mooie liedjes voor God zijn pas mooie liedjes voor God,
als er is omgezien naar mensen zonder rechten, mensen die
het slecht hebben.

In de Hebreeuwse indeling van de bijbel zit het dikste pakket
boeken in het midden. Tussen de vijf Thorarollen en de
Geschriften in vinden we de Profeten. Dat begint bij de
boeken Jozua, Richteren, Samuël en Koningen,
profetenboeken in geschiedenisvorm, en het gaat verder met
Jesaja, Jeremia en Ezechiël, en het besluit met twaalf boeken
die kleiner van omvang zijn. En daarvan is het laatste
Mal'achi. En in dit laatste van het twaalf-profetenboek en het
laatste van alle Profeten wordt pijnlijk duidelijk waarom die
verzameling in het midden van de Hebreeuwse bijbel zo dik
geworden is: het heeft allemaal niks geholpen.

Van Jozua tot en met de kleine profeten is er terugverwezen
naar de Thora, profeten hebben gesmeekt, gesoebat, gedreigd,
geanalyseerd, gehuild, gedeeld in het lot van het volk,
getroost, hoop gegeven. En het heeft allemaal niks geholpen.
De profetie van Mal'achi is geschreven na de ballingschap. Na
de jaren van vernedering, ontheemding, vervreemding, pogen
mensen weer een bestaan op te bouwen. Iets in ons zegt ons
dat mensen, als ze iets ergs hebben meegemaakt, daar wel niet
beter van worden, maar toch minstens een tikkeltje wijzer.

Dat ze niet in oude fouten en oude patronen terugvallen.
Individueel kan dat nog wel eens kloppen. Maar bij groepen
mensen, en volkeren, gaat dat niet op. De beschrijving van
Mal'achi over hoe de boel draait in het land, zowel in
godsdienstig als in economisch en sociaal opzicht, lijkt
beangstigend veel op hoe het vóór de ballingschap was. De
terugkeer betekent na verloop van tijd ook terugval.
We herkennen daar iets in van ons eigen leven, van onze
eigen geschiedenis. De getuigen van de bevrijding in 1945
hebben in veelvoud opgeschreven dat het er na toch op een
teleurstelling uitliep. De nieuwe wereld die uit de puinhopen
had moeten oprijzen, bleek zo nieuw niet. De oude vormen
en gedachten hadden een taaiër leven dan voor mogelijk werd
gehouden.

Nu kan ik de vraag stellen die volgens mij ook door die
profeten aan het eind van een lange rij gesteld is: als het
allemaal toch op niks uitloopt, waarom zou je dan doorgaan?
Als de *condition humaine* een eindeloze herhaling van zetten
lijkt, wat is er dan nog de zin van om met het partijtje door te
gaan?

De ene, meest voor de hand liggende optie is: ophouden. Een
dosis eigen cynisme vergaren en daarmee de werkelijkheid
pareren. Avond aan avond naar presentatoren en politici
kijken die verslaafd zijn aan aandacht en daar dan iets van
vinden. Constant bijzaken als hoofdzaken beschouwen en de
echte problemen laten voor wat ze zijn. Vorm in plaats van
inhoud. En vooral: elkaar napraten, in je krantenstukjes en je
makkelijke meninkjes. En dat dan debat noemen. Waar
dringend behoefte aan is. Maar wel op de juiste toon letten.
Want zo gaan we niet met elkaar om. Dat cynisme heeft zich
op grote schaal meester gemaakt van regeerders, bestuurders,
managers, en hun volgelingen en ondergeschikten. En het
klapvee in de studio's.

De andere optie is die waar de profeten van Israël voor
kiezen: als het allemaal nog niks geholpen heeft, als we
werkelijk steeds weer terug komen bij af, dan moet nog één
keer alles uit de kast. Dan gaan alle registers open. Dat
gebeurt bij Mal'achi. Hij zet nog één keer alles op een rij: de
ontrouw van de priesters, de onverschilligheid waarmee de
heilige zaken van recht en gerechtigheid worden afgedaan, het
verraad aan de God van de bevrijding uit Egypte. Maar dan:
'zie, hij komt, Gods dag' (Mal'achi 3:1), en dan wordt ons
God getekend als een frisse invaller in de reservespeeltijd: hij
gaat iedereen voorbij, straft elke actie van de tegenstander af
en beslecht het pleit (3:2-5).

De 'dag des Heren', niet als het einde van de wereld, maar een
einde aan deze wereld van ongerechtigheid en boosaardigheid.
Niet het einde der tijden, maar het einde van deze tijd, de
slechte tijd, tijd van wanorde, honger, dood, ongelijkheid.

Ik zal het nog één keer proberen duidelijk te maken, zegt de
laatste profeet: God heeft ons lief. In zijn liefde openbaart hij
zich aan ons. Hij geeft genade vóór alles en ondanks alles
(h2:8-18). Er is een nieuw begin mogelijk. Het vraagt niets
anders van je dan dat je je omkeert en een andere, de goede
weg gaat. Dan gaat, alsof je Jakob was na het gevecht bij de
Jabbok, de zoon van de gerechtigheid over je op (Genesis
32:32): gebroken herten worden geheeld, verhoudingen
hersteld, wonden verpleegd, je krachten komen terug. Geloof
je dat? Kun je dat nog geloven na alles wat er is gebeurd?
Maar dan: waarom zou je het niet geloven, erop hopen en
vertrouwen? Wat heb je te verliezen?

Om deze aarde is het begonnen en om gerechtigheid voor hen die daarop wonen.

Het blijft een hachelijke zaak. Kleine en tijdelijke successen in het verleden bieden geen garanties voor de toekomst. Dat hoor je aan het slot van Mal'achi, dat dit profetenboek en 'de' Profeten afsluit: de namen van Mozes en Elia worden genoemd. De profeet zal ouders en kinderen, verleden en heden en toekomst, met elkaar verbinden. We zullen ons opgenomen weten in het grote geheel van Gods bevrijding uit de slavernij, de terugkeer uit de ballingschap.

Maar de laatste zin van de profetie draagt in zich de mogelijkheid dat het anders gaat. Een bijna onmogelijke mogelijkheid, maar toch: 'Dat ik niet kome en het land wegsla...'

In de Joodse traditie wordt na de lezing van dit vers het voorgaande nog eens herhaald, 'want een lezing mag niet eindigen met oordeelswoorden' (Eli Cashdan in *The Twelve Prophets*, Soncino Bible, p. 356). Maar je kunt je door die laatste woorden van de profetie over het land ook laten terugsturen naar de eerste woorden uit de Profetenrollen. Het land, *ba'arèts*, de aarde. Daar is het om begonnen. 'Sta op, steek de Jordaan over naar het land/de aarde die ik jullie zal geven,' staat in Jozua 1:2. Daarom gaat het, alle streven naar gerechtigheid: 'Dat er wat uitkomt voor de aarde, zodat alle nood niet tevergeefs is geleden,' schrijft K.H. Miskotte (*Kennis en bevinding*, p. 236).

Amsterdamse Studentekerklesia, zondag 30 maart 2008

EEN MUUR MET TIEN POORTEN

Albert van den Heuvel

Lezing uit het boek Nehemia *Nehemia 5 vers 1-13*

Groot was het schreeuwen van het volk - hun vrouwen tegen hun broeders, de Judeërs.

Er waren er die zeiden:

Met onze zonen en onze dochters zijn wij talrijk.
We moeten graan halen,
dat wij eten en in leven blijven.

Er waren er ook die zeiden:

Onze velden, onze wijngaarden en onze huizen
moeten wij verpanden
om graan te halen nu er hongersnood is.

En er waren er die zeiden:

We hebben geld moeten lenen
voor de belasting die de koning hief
op onze velden en onze wijngaarden.
Nu, ons vlees is even veel waard
als het vlees van onze broeders,
onze zonen zijn even veel waard als hun zonen,
maar zie, wij moeten onze zonen en onze dochters
als slaven verkopen,
enkele van onze dochters zijn al verkocht,
onze hand kan daar niets tegen uitrichten -
onze velden en wijngaarden worden van anderen.

Ik ontvlamde hevige

toen ik hun schreeuwen hoorde, deze woorden.

Ik raadpleegde mijn hart

en ik spande een geding aan tegen de grootgrondbezitters
en de beampten -

ik sprak tot hen:

Jullie woekeren, ieder van jullie
ten koste van zijn broeder.

Ik belegde een grote vergadering tegen hen.

Toen sprak ik tot hen:

Wij, ja wij hebben onze broeders, de Judeërs,
die waren verkocht aan de volkeren, weer teruggekocht,
zoveel als in ons vermogen lag.
Maar nu verkopen jullie zelf je broeders
zodat wij ze weer moeten terugkopen.

Zij zwegen, zij wisten niet wat te zeggen.

Ik sprak:

Het is geen goede zaak wat jullie doen.

Zouden jullie niet moeten gaan in ontzag voor God?

Anders treft ons de smaad van de volkeren,
onze vijanden.

Ook ik, mijn broeders en mijn jongens
hebben hen geld en graan geleend.

Laten wij deze schuld toch kwijtschelden!

Doe toch keren naar hen, vandaag nog,
hun velden, hun wijngaarden, hun olijfbomen
en hun huizen,

met de rente van het geld, het graan, de most en de olie
die zij jullie schuldig zijn.

Zij zeiden:

Wij zullen het doen keren,
wij zullen het van hen niet opeisen.
Zoals jij zegt, zó zullen wij doen.

Toen riep ik de priesters

en liet hen zweren te doen volgens dit woord.

Ook schudde ik mijn mantel uit en sprak:

Zo zal God schudden uit zijn huis en uit zijn have
iedereen die dit woord niet doet opstaan.

Zo, zó zal hij worden, uitgeschud en leeg.

Zij zeiden, heel de vergadering:

Amen!

En zij loofden JHWH.

Het volk deed overeenkomstig dit woord.

Toespraak

Het moet erbij gelegen hebben als Rotterdam in 1940 of
Grozny in 2005.

Ik bedoel Jeruzalem in de tweede helft van de vijfde eeuw
voor Christus. Beschadigde woningen, ingestorte muren en
poorten, resten van gebouwen en daartussen de krottenwijken
en geïmproviseerde onderkomens van de mensen die niet in
ballingschap waren gevoerd; daaromheen de hutten van alle
scharrelaars en zwervers, mensen van iedere nationaliteit en
iedere religie in de regio, die zich bij de restanten van een
verwoeste stad plegen te voegen.

Toen het leger van keizer Nebukadnezar van Babylon
toesloeg, waren vele Joden gevlucht en leefden in getto's, in
het noorden (Iran, Irak), in het oosten, waar vader Abraham
vandaan was gekomen, zelfs in Egypte, waarmee een deel van
het volk gemene zaak had gemaakt tegen Babylon. De
notabelen waren gedood of meegevoerd, kleine boertjes
bleven achter. Pas toen koning Cyrus van Perzië (Iran) in een
volgend hoofdstuk van de geschiedenis van het Midden-
Oosten, de Babyloniërs had verslagen en afgelost als
wereldmacht, begon er een andere wind te waaien. Cyrus - en
na hem koning Artachsjasta (Artaxerxes) - had begrepen dat
zo'n etnische zuivering ook geen rust brengt en daarom
deelde hij zijn enorme rijk weer op in de oude volksgebieden
met een redelijke mate van zelfbestuur. En gaf hen een eigen
gouverneur, die doorgaans niet minder huis hielden dan alle
machthebbers ervoor! De belastingdienst werd geprivatiseerd;

vaste opbrengst voor de koning en de rest voor de tollenaar die het pachtwezen voor een bepaald gebied had gepacht. Tel uit je winst!

In dat politieke concept hoorde ook dat de Joden die dat wilden, terug mochten naar Palestina, het dodelijk verarmde, verwarde en verwaarloosde land. En velen gingen terug, maar lang niet allemaal. Er waren er ook die de profeet Jeremia goed hadden beluisterd en zich hadden gevestigd in het land van hun ballingschap, die het etiket van zielige ballingen hadden verworpen en, zoals Jeremia het zo charmant had geformuleerd, *het heil zochten van de stad waar zij woonden* (Jeremia 29:7): verblijfsvergunningen bestonden nog niet. Wie werkte, was welkom.

Dat gold dus ook voor Nehemia Nachaljasz (N, zoon van N), die zich had opgewerkt tot de hofmeester van koning Artaxerxes, een vertrouwensfunctie die hem plicht en eer gaf 's konings wijn te mogen voorproeven: een bekende veiligheidsmaatregel: als de schenker/proever er geen last van kreeg, kon de koning het ook tot zich nemen.

Nehemia was populair bij de koning, zo blijkt uit de rest van het verhaal. Hij was betrouwbaar, leefde bij de Thora en hield de oudere profeten in hoog aanzien. Hij kon die boodschappen niet uit zijn kop krijgen! Zo een van wie later gezegd zou worden: *een Israëliet in wie geen bedrog was* (Johannes 1:47).

Op een dag, vertelt Nehemia, zitten de koning en de koningin betrekkelijk privé samen te dineren. Nehemia reddert rond de tafel. Het valt Artaxerxes op dat zijn schenker er bleek en somber uitziet. Blijkbaar was Nehemia doorgaans een opgewekte man zodat zijn lange gezicht opviel. De koning vraagt sympathiek of hij ziek is en Nehemia vertelt hem dat zijn sacherijn voortkomt uit het feit dat Jeruzalem met poort en muur op apengapen ligt, dat de graven van zijn voorouders worden verwaarloosd en dat het volk - zowel de overgeblevenen als de teruggekeerden - honger lijdt. Alleen de tempel is een beetje opgelapt, maar staat daar bouwvallig en kwetsbaar in de ruïnes.

Wat zou je willen, vraagt de koning en Nehemia bedenkt zich geen moment en zegt: Jeruzalem herbouwen!

En zo geschiedt: de koning benoemt Nehemia tot gouverneur van de koning en die herbouwt Jeruzalem. Hij herbouwt haar *als een open stad*, een stad met een muur rondom, maar met tien poorten. En het hele volk bouwde mee, Nehemia zelf ook. Ze bouwden in tweeënvijftig dagen de hele muur af: hoog en laag bouwde mee, regeren voor en met het volk, dat was het beleid. Nehemia had aan het hof van Artaxerxes geleerd wat 'good governance' was en wat geen 'good governance' was. En hij had het beleid van de koning vergeleken met wat in zijn hart was geprent door de mooie verhalen over het verbond met JHWH en de beste dromen van Israëls profeten: dat koningen geen potentaten zijn, maar dienaren van God en het volk (en die twee zijn een), ze zijn verantwoordelijk voor veiligheid en recht in het land. Zij zullen 'niet begeren wat hun niet toekomt'. Hun macht is geleende macht. Zij zijn geroepen om een streng en rechtvaardig beleid te voeren, en dat beleid is waken over het recht van 'vreemdeling, weduwe en wees', die heilige drie-eenheid van de ethiek van de Thora. Dat heeft Nehemia zich in de oren geknoopt. In zijn gouverneurschap blijft de afstand tussen hem en het volk zo klein mogelijk. Hij neemt de tijd, niet om het volk te consulteren, maar hij maakt tijd vrij om met hen samen te werken. Daar is hij geen meeloper; hij blijft de voorganger. Hij voert niet eenvoudig uit wat het volk wil, maar overtuigt

het volk van recht en zo nodig van offers die er gebracht moeten worden. Door het volk en door zichzelf.

Hij is de vertaling van de generaal die voor zijn troepen uit rijdt. Topsalarissen, exorbitante beloningen horen in dat beleid niet thuis. Nehemia aanvaardt geen salaris, niet omdat zoiets niet mag, maar omdat hij het niet nodig heeft. (Zie Lubbers, die geen salaris aanvaardde als Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen; dat kon hij zich gemakkelijk veroorloven, maar veroorloofde dat dan ook. En won de sympathie van veel geëngageerde mensen.) 'Good governance' had Nehemia geleerd van Thora en van de verhalen over hoe JHWH omgaat met zijn volk, altijd bereid om klein te maken.

Nehemia met al zijn fouten (zie Nehemia 6) was een man uit één stuk. En dat betekent in bijbelse taal dat hij een man was, zoals God ons heeft bedoeld en geschapen, een beeldrager van hemzelf. Een mens naar wie de hele schepping met reikhalzend verlangen uitziet, zoals Paulus een paar honderd jaar later formuleerde (Romeinen 8:19). Nehemia's optreden is een benijdenswaardig verhaal!

Dat vonden zijn vijanden overigens ook, en vijanden waren er plenty! Vooral onder de andere leden van het gouverneursgilde in de regio. Samballat, Tobia en Gesim, de andere gouverneurs des konings, moesten niets van hem hebben. Zo'n beleid waar je zelf niet heel veel beter van wordt en dat bovendien van een aangenaam verarmd - want onbedreigend - Jeruzalem weer een veilige stad maakt, weliswaar met tien poorten, maar toch goed te verdedigen, dat was hen een doorn in het oog. Dus sluiten zij een verbond tegen Nehemia en zijn bouwers (Nehemia 4:2). Ze grepen naar het oudste politieke wapen: propaganda en verdachtmakingen bij de koning, moordaanslagen zelfs, maar Nehemia was blijkbaar zo verankerd in het volk dat hem die aanvallen niet aantastten. En blijkbaar de koning ook niet. Wie zo leiding geeft, kan een potje breken...

Maar de ergste vijanden kwamen, zoals altijd, van binnen uit. Want de ballingschap was dan wel voorbij, maar daarmee was het volk nog niet bevrijd. Vrijheid betekent niet automatisch herstel van recht en een einde aan corruptie en uitbuiting. Terugkomen uit het concentratiekamp betekent nog niet dat je je huis terug krijgt of de door de achterblijvers verdeelde rijkdommen van de ballingen. Toch? Bij terugkeer uit de ballingschap had een aantal 'bevrijden' de kans gegrepen om goedkoop landerijen op te kopen, dure leningen te verstrekken en hoge onderpanden te nemen. Terwijl de bevolking crepeerde en zelfs zijn dochters te huur en te koop aanboden, baadden een paar slimme hufters in nieuwe rijkdom...

Nehemia's eigenlijke werk moet nog beginnen. De harten van de mensen moeten om. Hij herinnert zich de verhalen en de teksten van de profeten, en weet dat hij allereerst een herkenbaar politiek teken moet stellen: 'Hij richt een tafel aan voor zijn mensen in het zicht van zijn tegenstanders' (Psalm 23:5) en beantwoordt 'hun bede om dagelijks brood' (Matteüs 6:11). En hij 'luistert intens naar de klachten van het uitgebuite volk' (Jesaja 19:20).

Ongetwijfeld moedig geworden door Nehemia's leiderschap, komen de arme en uitgebuite Joden uit hun krotten en klagen de rijken en de machtige volksgenoten aan, schreeuwen hun onrecht van de daken.

Nehemia, die zelf de soberheid van het volk deelde en zijn rijkdom gebruikte om mensen aan brood en recht te helpen, neemt het op met de zichzelf verrijkende landgenoten. Hij

trekt niet ten strijde, laat ze niet arresteren, maar doet een openlijk beroep op hen om zich bij hem nog één keer aan te sluiten, nu niet om muren en poorten te bouwen, maar om net als hij het volk alle leningen kwijt te schelden en het woekerloon dat zij hebben vergaard terug te sluisen in de opbouwfondsen van de gemeenschap. En verdomd, ze doen het nog ook. Zo ontworstelt het joodse volk zich, die keer althans, aan de ondergang.

Het trieste is dat zulke machtige en troostrijke verhalen momentopnamen zijn in de geschiedenis. Israël, denk je onwillekeurig, maak Nehemia minister-president! Herbouw Jeruzalem met tien poorten! En haal die andere stukken muur neer! Herinner je de verhalen en teksten die je ooit van de ondergang hebben gered.

Maar roepen vanaf de Keizersgracht in Amsterdam maakt niet veel indruk in de Knesset.

Wij doen er goed aan om in eigen land de ons inspirerende verhalen tot beleid te maken. Daar zijn die verhalen ook voor bedoeld.

Open steden bouwen, veiligheid en solidariteit als eenheid herkennen en uitwerken, corruptie bestrijden door overreding en *openlijke* terechtwijzing, de rijken *in persoon* een kans geven om de zwakkeren op de been te helpen en te houden. Medeleven betonen aan mensen die door exorbitante beloningen te accepteren zichzelf beroven van het respect van hun medemensen. Vuile handen maken bij het bouwen van een stad voor vrijheid en recht.

In ons land wordt steen en been geklaagd over het gebrek aan echt inspirerend leiderschap. Ik heb daar mijn kanttekeningen bij.

Al dat geweeklaag is vaak een uiting van mensen die helemaal geen leiderschap willen. Ik zie genoeg leiderschap op veel plaatselijke en soms ook landelijke plekken. Er gebeurt veel meer in het onderwijs, in ziekenhuizen, in de zorg, in de opbouw van gemeenschap van oude en nieuwe Nederlanders dan de monomane belangstelling voor wat niet deugt, zou doen vermoeden. Onze volksvertegenwoordiging maakt een vaak verwarde en hyperige indruk, maar de Tweede Kamer veel meer dan de Eerste. En in menige stad of dorp wordt wel degelijk leiding gegeven.

Nehemia bouwde een open stad. Dat is 'lokaal' met landelijke uitstraling. In Jeruzalem richtte hij een monument op voor wat hij had geleerd in Thora en Profeten en voor wat hij had leren zingen met de psalmen van die allermenselijkste, allerkwetsbaarste koning ooit, David, de danser, de zanger, de dichter, de koning, de zoon van God.

Nehemia was een messiasverwachter en wij vergeten hem niet omdat hij ons laat zien dat *verwachting* zich niet zozeer op *de toekomst* focust, maar veeleer *het heden* inspireert.

Jezus van Nazaret, onze bescherm patroon, keek naar zijn leerlingen en zei: jullie, de messiaanse mensen zijn zichtbaar als een stad op een berg, jullie geven licht als een lamp op een hoge poot (Matteüs 5:14-16). En hij bedoelde: herinner je Nehemia, die keuzen maakte zoals jullie hebben gedaan door mij te aanvaarden. Niet mij als persoon alleen, maar ook mij als De Weg. Weet dat wie die keuzen maakt, zichtbaar is voor mensen veraf en dichtbij. Jullie zijn als Nehemia, jullie, die uit verwachting leven en daar nu je leven door laat bepalen.

Wij zijn geen Nehemia. Wij zijn hoogstens de opvolgers van die mensen die met hem de muur met negen poorten bouwden; wellicht de mensen die klagen over hun door anderen verziekte leven. Misschien zelfs degenen die eigen gewin zoeken ten koste van anderen. Maar we kunnen ons niet onttrekken aan de oproep van dit verhaal om een keuze te maken uit al die mensentypes die de revue passeren in deze geschiedenis en daarvoor te gaan. Zowel de hufters als de bouwers.

Deftig gezegd: het is een uitnodiging om een messiaans levenspatroon te kiezen en ten uitvoer te leggen: verwachting, moed, betrokken solidariteit, een persoonlijke participatie. Niet in het algemeen of in theorie, maar hier in Amsterdam of waar u ook maar woont! Zo moge het zijn.

Amsterdamse Studentekerklesia, zondag 13 april 2008

EEN FEESTELIJK HOOFDSTUK

Bettine Siertsema

Lezing uit het boek Nehemia Nehemia 7 vers 72-8 vers 12

Toen de zevende maand aanbrak en de kinderen van Israël in hun steden waren, verzamelden zij zich, heel het volk, als één man, op het plein tegenover de Waterpoort. Zij zeiden tot Ezra, de geleerde van het Boek, het boek van de Thora van Mozes te brengen die JHWH aan Israël had opgedragen. Ezra, de priester, bracht de Thora voor het aangezicht van de vergadering, van man tot vrouw, en ieder die kon horen en verstaan op dag een van de zevende maand. Hij las daaruit voor op het plein tegenover de Waterpoort vanaf het morgenlicht tot halverwege de dag ten overstaan van de mannen en de vrouwen, en hen die konden verstaan - de oren van heel het volk gericht op het boek van de Thora. Ezra, de geleerde van het Boek, stond op een houten toren die men daarvoor gemaakt had, en naast hem stonden: Mattitja, Sjema, Anaja, Urija, Chilkiya en Ma'aseja aan zijn rechterzijde; en aan zijn linkerzijde Pedaja, Misjaël, Malkija, Chasjoem, Chasjbadana, Zecharja, Mesjoelam. Ezra opende het boek voor de ogen van heel het volk want hij was hoger dan heel het volk en toen hij het opende, stond heel het volk op. Ezra zegende JHWH, de grote God, en zij antwoordden, heel het volk: Amen! Amen! - hun handen geheven. Zij bogen, zij wierpen zich neer voor JHWH, hun hoofden ter aarde. En Jesjoe'a, Bani, Sjerebja, Jamin, Akkoev, Sjabtaj, Hodija, Ma'aseja, Kelita, Azarja, Jozabad, Chanan, Pelaja en de Levieten: zij legden de Thora uit aan het volk terwijl het volk daar bleef staan. Zij lazen voor uit het boek, uit de Thora van God, haar vertolkend zodat zij verstaan kon worden -

en zij begrepen wat voorgelezen werd.
Toen sprak Nehemia - dat is de stadhouder -
en Ezra, de priester, de geleerde van het Boek,
en de Levieten, die het volk uitleg gaven,
tot heel het volk spraken zij:

De dag, deze, is heilig voor JHWH, uw God,
niet rouwen, niet huilen.

Want heel het volk huilde

toen het hoorde de woorden van de Thora.

Hij sprak tot hen:

Ga - eet van het vette, drink van het zoete
en stuur een deel naar ieder die niets heeft toebedeeld
want heilig is de dag voor onze heer.

Wees niet treurig

want blijdschap in JHWH is uw schuilplaats.

De Levieten kalmeerden heel het volk, ze zeiden:

Kom tot bedaren, want de dag is heilig, wees niet treurig.

Zij gingen, heel het volk, om te eten, om te drinken,
om met anderen te delen, om grote vreugde op te doen
want zij hadden de woorden begrepen
waarvan zij kennis hadden genomen.

Toespraak

De Schriftlezing van vandaag, dat is toch wel een van de meest feestelijke hoofdstukken uit de hele bijbel. Utopia! Het paradijs op aarde verwezenlijkt. Niet het paradijs als een bloeiende tuin waar wilde dieren vreedzaam met mensen en vee samenleven, waar fruitbomen al het nodige voedsel leveren, waar beekjes zachtjes murmelen en een avondwindje door de moerbeitoppen ruist... Maar een idylle die nog wonderbaarlijker is: een samenleving die zich geheel uit vrije wil wendt tot de woorden van God, mensen die uit zichzelf tot inkeer komen, die zich zonder dat het van boven wordt opgelegd, committeren aan elkaar, gaan voor een orde van sociale gerechtigheid. Wat een droom, wat een visioen. De leider geeft het goede voorbeeld. We hebben het vorige week gehoord: Nehemia deelt zelf de soberheid van zijn volk en gebruikt zijn rijkdom om de mensen aan brood en aan recht te helpen. Hij maakt een eind aan corruptie en exorbitante zelfverrijking. Wokerschulden worden kwijtgescholden, er worden geen onmogelijk zware belastingen meer geheven, er is brood voor iedereen. Dankzij het voorbeeld dat Nehemia zelf geeft, blijkt het onmogelijke te kunnen: solidariteit tussen rijk en arm. Sociale gerechtigheid. De muren van Jeruzalem worden herbouwd, als bescherming tegen de altijd aanwezige vijanden. Zo worden van hogerhand de basisvoorwaarden gegarandeerd voor een menswaardig leven en samenleven: veiligheid, voedsel, en de kans je eigen bestaan op te bouwen. 'Good governance' heet dat.

En in de zo nieuw ontstane zekerheid komt er ruimte voor bezinning. Zomaar ineens lijkt het - toen de zevende maand aanbak - komt het volk aandragen met de wet van Mozes. En die wordt dan voorgelezen op het plein voor de Waterpoort. Het hele volk luistert, een hele dag lang. En het volk rouwt en wil boete doen, maar wordt juist opgeroepen om feest te vieren, en dat gebeurt, met veel lekker eten en drinken, waarin iedereen kan meedelen, omdat wie veel heeft daar anderen van laat meegenieten. Het feesten is daarmee nog niet gedaan, want de priesters en Levieten die zich in de woorden van Mozes verdiepen komen tot de ontdekking dat in de zevende maand het Loofhuttenfeest gevierd moet worden, en zo gebeurt.

Deze hele episode doet denken aan iets wat zo'n ruime eeuw daarvoor plaatsvond, ook in Jeruzalem, vrij kort voor het begin van de ballingschap (2 Koningen 22-23): bij herstelwerkzaamheden aan de tempel werd toen het wetboek teruggevonden, dat kennelijk al jarenlang zoek was. Koning Josia van Juda liet het zich voorlezen, kwam tot inkeer, deed boete, en liet het ook op een plein aan het hele volk voorlezen. Hij vernietigde vervolgens alle uitingen van de afgodendienst aan Baäl, en toen werd voor het eerst sinds de tijd van de richters het feest van Pesach gevierd.

Het lijkt warempel wel hetzelfde verhaal, met die openbare voorlezing van de Thora, die boetedoening en dat religieuze feest dat in ere wordt hersteld. 'L'histoire se repète.' Maar de hervorming van koning Josia hield geen stand. Hij werd gedood door de toenmalige Faraö van Egypte, en opgevolgd door zijn zoon, die - het steeds terugkerende refrein in de boeken 1 en 2 Koningen - deed wat kwaad is in de ogen van JHWH. En nog een paar koningen later gaat het rijk Juda ten onder en wordt het volk, dat wil zeggen de sociaal-economische en culturele bovenlaag, in ballingschap naar Babel gevoerd.

'L'histoire se repète.' En daar worden we in dit geval niet vrolijk van, hoe vreugdevol dit tafereel van het voorlezen van de Thora ook is. Want zal niet ook het vervolg zich herhalen? Historisch gezien gaat het ook niet al te glorieus verder: Juda blijft een provincie van het Perzische rijk en zal nooit meer zijn vroegere grootheid terugkrijgen. Na de Perzen volgen de Grieken, en na een korte periode van zelfstandigheid onder de Makkabeëen, komen dan de Romeinen, met uiteindelijk opnieuw de verwoesting van de tempel. Nou ja, niks nieuws onder de zon.

Wanneer we de deuterocanonieke boeken van de Makkabeëen buiten beschouwing laten, dan eindigt chronologisch gezien met Nehemia de bijbelse geschiedschrijving. Maar wat is dan de toon waarmee die geschiedschrijving eindigt? Het hoopvol stemmende luisteren naar de Thora, de herbouw van Jeruzalem, Nehemia die als een betrouwbare leider tegen misstanden optreedt? Of is de impliciete maar eigenlijke boodschap: niks nieuws onder de zon, ook onder een schijnbaar utopia zit het bederf al ingebakken, ook deze revolutie, fluweel of niet, zal haar eigen kinderen opeten, ook deze reformatie houdt geen stand...?

Als we dat laatste nu eens niet willen geloven, als we niet kunnen geloven dat de schrijver van het boek Nehemia zo'n gedisilluseerde cynicus was, dan moeten we misschien kijken naar het eigene van Nehemia's verhaal, als in een zoekplaatje op zoek gaan naar de verschillen. Het grootste verschil is dat hier het volk door de ballingschap heen is gegaan. Ze zijn ontheemd geweest, ontworteld, zonder de houvast van 'bloed en bodem'. Ze hebben het vluchtelingenbestaan aan den lijve ervaren, en zijn zich door schade en schande bewust geworden wat de essentie van hun identiteit is: niet het land, niet het koningshuis, zelfs niet de tempel, maar het woord van God dat hen samenbindt tot een gemeenschap.

En wat verder vooral opvalt, is dat eerst de sociale verhoudingen worden goedge maakt: eerst wordt de Thora gedaan, en daarna wordt de Thora gehoord, zoals over de verbondssluiting indertijd op de Sinai wordt verteld dat het volk na de voorlezing van de Thora antwoordt: 'Alles wat JHWH gesproken en gezegd heeft, zullen wij doen en horen' (Exodus 24:7).

De politieke leider Nehemia doet de Thora, voert haar uit, de priester Ezra leest de Thora voor. Het lijkt wel alsof hier de scheiding van kerk en staat vorm krijgt, maar tegelijk zie je

hoe de Thora niet weggestopt wordt in een apart domein, niet opgesloten in de tempel, maar wordt voorgelezen midden op de markt zeg maar, in het volle leven. Die voorlezing gebeurt ook op initiatief van het volk, het is niet het idee van de koning, zoals bij Josia, niet van de leider of de hogepriester, het verlangen komt van onderop. En vervolgens wordt alles wat gelezen is, uitgelegd in kleinere groepen, allemaal leerhuizen daar op dat plein bij de Waterpoort.

Als men zich realiseert wat er allemaal fout gegaan is, waarin ze gefaald hebben, hoezeer ze het verbond geschonden hebben, wordt er gehuild en gerouwd. Bij koning Josia was hij het, de koning, die zijn kleren scheurde als teken van boete en rouw, hier komt het hele volk tot inkeer. En dan worden al die mensen opgeroepen om daar niet in te blijven steken, niet te vast te gaan zitten bij alles wat ze verkeerd hebben gedaan, zich niet te wentelen in schuldgevoel en verdriet, maar feest te vieren, en iedereen - ook materieel - te laten meedelen in de feestvreugde, de vreugde omdat zij hadden begrepen wat hun was geleerd daar in het leerhuis. En zoals Josia weer Pesach liet vieren, zo ontdekt men nu het voorschrift van het Loofhutenfeest, dat ook al niet gevierd was sinds Jozua, dus sinds het binnentrekken van het beloofde land niet meer. De voorschriften voor het feest worden in Jeruzalem en alle steden bekend gemaakt. Het einde van Nehemia 8 luidt zo:

Ga de stad uit naar het gebergte
en haal takken van olijf, takken van oleaster,
takken van mirte,
takken van palmen en takken van loofbomen
om hutten te maken, zoals geschreven staat.
Zij gingen uit, het volk, zij brachten alles mee terug
en maakten hutten,
ieder op zijn dak, in hun hoven,
in de hoven van het huis van God,
op het plein van de Waterpoort
en op het plein van de Efraïmpoort.
Heel de vergadering van hen
die uit de gevangenschap waren teruggekeerd,
zij maakten hutten
en gingen zitten in de hutten -
zo hadden zij niet gedaan, de kinderen van Israël,
sinds de dagen van Jozua, de zoon van Nun,
tot op die dag.
De vreugde was zeer groot.
Men las voor uit het boek van Gods Thora, dag na dag,
vanaf de eerste dag tot op de laatste dag.
Zij vierden feest, zeven dagen lang,
en op de achtste dag:
hoogfeest, volgens de regel.
Nehemia 8:14-18

Het is een merkwaardig feest, Soekkot. Het is een oogstfeest, er moeten mooie vruchten geplukt worden, en takken van olijfbomen, dadelpalmen en andere bomen. En tegelijk houdt het de herinnering levend aan de tocht door de woestijn. Het voorschrift in Leviticus legt dat verband nadrukkelijk: 'In hutten zullen jullie wonen, zeven dagen lang, om jullie kinderen eraan te herinneren dat ik de kinderen van Israël liet in hutten wonen toen ik hen uit Egypte wegleidde. Ik ben het, JHWH, jullie God' (Leviticus 23:42v). Waar je ook bent, of je je nu hebt gevestigd in een of ander ballingschapsoord, waar het je misschien prima voor de wind gaat, of dat je aangekomen bent midden in het beloofde land, of je rijk bent of arm, die ene week woon je in je loofhut met het open dak, waardoorheen je de sterren kunt zien. Je beseft, je viert dat je je nooit ergens voorgoed kunt settelen, je doordringt jezelf ervan dat je niet moet vastzitten aan geld en goed. Je mag dus genieten van het goede dat de aarde, dat het leven je schenkt -

het is immers een oogstfeest -, maar steeds met het besef dat je je niet krampachtig aan die gaven mag vastklampen, dat ze niet jouw leven mogen gaan bepalen - je leeft immers in een loofhut, in een tijdelijk, wankel onderkomen (*Vier muren en een dak van riet, meer is het niet, meer is het niet*). Je leven mag niet om je bezit draaien: je mag ervan genieten, zeker, maar het mag je niet vasthouden, je vrijheid inperken. Het is geen gemakkelijk feest om te vieren, nog wel bij het naderen van de winter, als je juist meer behoefte hebt aan vastigheid. En hoe rijker je bent des te moeilijker is het misschien wel. Maar als je het kunt, wat een vrijheid!

Op het eerste gezicht lijkt het een beetje raar dat de najaarsfeesten in het Jodendom zo dicht op elkaar zitten. Je zou zeggen dat je feesten beter een beetje over het jaar kunt spreiden. Het is van een diepe betekenis dat meteen na Soekot Simchat Thora gevierd wordt, het feest waarin de gave van de Thora gevierd wordt. Ze lopen in elkaar over. Want de Thora, dat zijn geen geboden en verboden, de Thora is een weg ten leven waar je in volle vrijheid voor kunt kiezen. En ook als je beseft dat je tekortschiet, mag dat geen reden tot droefheid zijn, 'want blijdschap in JHWH is je schuilplaats,' zo zegt Nehemia. Wat een feestelijk hoogtepunt van het eerste testament is dit hoofdstuk: Thora, vrijheid en vreugde in één adem genoemd, als één geheel gevierd en gedaan. Moge dat ook ons gegeven zijn.

Amsterdamse Studenteneklesia, zondag 20 april 2008

Jong Geleerd 6

WAAR WERK JE VOOR?

Lezing uit het boek Exodus

Exodus 5 vers 1- 6 vers 1

Toen zijn Mozes en Aäron gegaan
en hebben gesproken tot Farao:

Zo spreekt JHWH, de God van Israël:
'Laat mijn volk vrij gaan
dat zij mij vieren in de woestijn.'

Farao sprak:

Wie is JHWH dat ik naar zijn stem zou horen
en Israël vrij laat gaan?
Ik ken geen JHWH
en laat Israël daarom niet vrij gaan.

Zij zeiden:

De God van de hebreëen is ons tegemoet gekomen,
laat ons gaan, een weg van drie dagen in de woestijn
om een offer te brengen aan JHWH, onze God,
dat hij ons niet treffen zal
met de pest of met een zwaard.

De koning van Egypte sprak tot hen:

Waarom, Mozes en Aäron,
houden jullie het volk af van wat het doen moet?
Terug naar je zware lasten!

Farao sprak:

Het is ons te talrijk geworden, dat volk, in dit land,
en dan willen jullie ook nog
dat zij hun zware lasten staken?

Die dag gaf Farao

aan de drijvers van het volk en aan zijn voormannen
deze opdracht:

Jullie mogen het volk geen stro meer geven
om zoals gisteren en eergisteren

de bakstenen in te drogen,
laten ze zelf het stro verzamelen.
Maar het voorgeschreven aantal bakstenen
dat zij gisteren en eergisteren maakten,
dat blijf je hen opleggen,
dat mag je niet verminderen,
het zijn slappelingen,
daarom schreeuwen ze:
'Wij moeten een offer gaan brengen aan onze God.'
Verzwaar de dienst van die mannen,
geef ze zoveel te doen
dat ze geen aandacht meer over hebben
voor leugentaal.

De drijvers van het volk en zijn voormannen trokken uit
en zeiden tot het volk:

Zo spreekt Farao:
'Ik zal jullie geen stro meer geven.
Ga zelf maar stro halen waar je het vinden kunt -
niets wordt verminderd van jullie dienst.'

Het volk verspreidde zich over heel het land Egypte
om strohalmen te verzamelen.

De drijvers joegen hen op met de woorden:
Doe wat je moet, maak je dagmaat vol,
zoals toen er nog stro was.

De voormannen van de kinderen van Israël
die over hen waren aangesteld,
werden door de drijvers van Farao geslagen, ze zeiden:

Waarom hebben jullie het voorgeschreven aantal
niet vol gemaakt
wat je gisteren en eergisteren maakte -
maar vandaag niet en gisteren ook al niet.

De voormannen van de kinderen van Israël
gingen naar Farao en schreeuwden:

Waarom doet u zo met uw slaven?
Uw slaven krijgen geen stro,
maar bakstenen, zeggen ze, die zul je maken
en uw slaven worden geslagen ook nog -
uw volk is misdadig!

Maar hij sprak:

Jullie zijn slappelingen, dat ben je,
en daarom zeg je:
'Wij moeten gaan, een offer brengen aan JHWH.'
Ga weg, doe je dienst,
en stro krijgen jullie niet,
maar je levert wel het voorgeschreven aantal bakstenen!

De voormannen van de kinderen van Israël zagen
hoe kwaad zij af waren
dat zij moesten zeggen:

Jullie mogen de dagmaat van jullie bakstenen
niet verminderen.

Toen zij bij Farao waren weggegaan,
ontmoetten zij Mozes en Aäron
die op hen stonden te wachten.

Zij zeiden tegen hen:

JHWH ziet jullie en zal oordelen
omdat jullie onze adem stinkend hebben gemaakt
in de ogen van Farao
en in de ogen van zijn dienstknechten
en hun een zwaard in handen hebben gegeven
om ons te vermoorden.

Mozes keerde terug naar JHWH en sprak:

Mijn heer, waarom doe jij kwaad aan dit volk
en waarom heb jij mij gestuurd?
Van het ogenblik af dat ik naar Farao ben gegaan
om in jouw naam het woord te spreken
heeft hij dit volk kwaad gedaan.
Gered? Nee, niet gered heb jij je volk.

JHWH sprak tot Mozes:

Nu ga jij zien wat ik aan Farao zal doen:
door een harde hand gedwongen

zal hij hen vrij laten gaan,
door een harde hand gedwongen
zal hij hen uit zijn land verjagen.

Toespraak

1.

Om vier uur klinkt het signaal om op te staan, rijen te formeren en te beginnen aan de halve marathon in de richting van de werkplaats. Terwijl je in het donker over het zandpad rent, hoor je om je heen de galopperende paarden van de bewakers die met hun arendsogen alles en iedereen in de gaten houden. Als het werk nog moet beginnen, ben je al uitgeput, maar niet vóór zonsondergang mag je dezelfde tocht weer terug maken naar de thuisbasis en hoe je bed er bij daglicht uitziet, kun je alleen maar dromen.

Het werk is zó zwaar dat sommigen er letterlijk dood bij neervallen, anderen verwonden zichzelf met opzet om in ieder geval tijdelijk uit de roulatie te raken. Het is zinloos er tegen te protesteren, zelfs niet zonder gevaar, want tref je de opzichter in een slechte bui, dan is de kans groot dat er juist weer nieuwe, sadistische regels bijkomen, zoals een verbod op zingen tijdens het werk.

In de wijde omtrek is er nog geen struik om je achter te verschuilen, geen enkele plek om toevlucht te vinden, wat door de strenge bewaking sowieso onmogelijk gemaakt wordt. En dat niet alleen, ook mensen uit je eigen kamp houden je in de gaten. De zogenaamde 'voormannen', mogen dan wel tot jouw groep behoren, ze staan in dienst van de machthebber en worden beloond als ze je op een vluchtpoging zouden betrappen, wat er dan met jou gebeurt nog daargelaten.

2.

Hoe opvallend de overeenkomsten met de zojuist gelezen bijbelpassage ook zijn, het betreft hier een verhaal van veel minder lang geleden, een slordige eeuw zelfs maar. Het slavenhuis luistert hier naar de naam 'Parchman Farm' en behoort tot een van de strengst beveiligde gevangenisterreinen van Amerika, in Mississippi om precies te zijn. Halverwege de negentiende eeuw begon deze staat zich economisch te ontwikkelen, wat automatisch een vraag naar arbeidskracht met zich meebracht. En wat doe je in zo'n geval? Haal je wat gastarbeiders uit Marokko of een stel handige Polen van over de grens? Nee, er is een veel simpeler remedie: je verzint nieuwe regels, de zogenaamde 'black codes', die alleen voor Afro-Amerikanen gelden en erin resulteren dat je deze bevolkingsgroep om het minste of geringste kunt arresteren, bijvoorbeeld voor het te laat betalen van een rekening. Eenmaal opgepakt, volgt er hoe dan ook een lange gevangenisstraf en zo heb je in een mum van tijd duizenden arbeiders georganiseerd die kosteloos voor je aan het spoor, of in de katoenvelden werken.

En waar werkten deze mensen voor? De beruchte racist James Kimbley Vardaman wist wel wat hij op die vraag moest antwoorden: 'Parchman Farm brengt jonge zwarte criminelen discipline, een goede werkhouding en respect voor de blanken bij'.

Zo werd onder het mom van heropvoeding op uitgekookte wijze een grote bijdrage geleverd aan het spoorwegennetwerk, de katoenindustrie en de Amerikaanse economie in het algemeen. De graanschuren van 'the land of hope and glory' vulden zich dankzij deze verkapte vorm van slavernij en pas in de jaren zeventig van de vorige eeuw werd dit systeem

afgeschapt, of laat ik zeggen: bij de wet verboden, want dat valt in de praktijk altijd nog te betwijfelen...

3.

Misschien is slavernij niet het eerste waar je aan denkt bij het onderwerp van deze Jong Geleerd-dienst. Maar iemand in het Jongerenleerhuis merkte terecht op dat het bijna decadent is dat wij ons hier überhaupt kunnen afvragen waar we voor werken. Slaven hebben geen antwoord op die vraag en afgezien daarvan werkt het gros van de mensen in deze wereld simpelweg om brood op de plank te krijgen, te kunnen voorzien in de primaire levensbehoeften.

Voor ons in het Westen ligt dat anders, werk is belangrijk, maar we kunnen veel meer redenen noemen dan alleen geld, op dat laatste rust juist een licht taboe. Liever spreken we over het aangaan van nieuwe uitdagingen, het verbreden van ons blikveld en streven naar persoonlijke groei. Dáár willen we voor werken, dat beweren we tenminste tijdens ons sollicitatiegesprek.

Werk is in onze samenleving nauw verbonden geraakt met identiteit. Op de bekende, wat saaiere feestjes is dan ook de eerst vraag die je vaak gesteld wordt, wat je in het dagelijks leven doet.

En daar ga je... Je hele c.v raast in je hoofd voorbij... Want wát te antwoorden, waar kun je het beste mee voor de dag komen?

Misschien ben je eigenlijk wel werkloos, maar dat klinkt natuurlijk niet erg geslaagd, beter is het dan te beweren dat je 'in een transitiefase zit', en anders wil het woord *sabbatical* nog wel eens hoge ogen gooien. Wie weet werk je als paperclip-bijvuller op een smoezelig kantoor, maar dan kun je jezelf zonder blikken of blozen 'office manager' noemen en als je écht indruk wilt maken, doop je jezelf tot *outbound sales consultant* of *customer support professional*. Engelse termen doen het altijd goed en hoe onbegrijpelijker de functie klinkt, hoe minder lastige vragen je hoeft te verwachten. Succes gegarandeerd.

Maar serieus moeten we constateren dat je status als mens in de westerse maatschappij sterk afhangt van het antwoord dat je op die vraag kunt geven. Werk wordt onmiddellijk gekoppeld aan status, dat is logisch, maar ook gevaarlijk: ons brein registreert op grond van iemands beroep onmiddellijk in welke categorie we de persoon in kwestie moeten plaatsen en daar zijn we vaak onverbiddelijker in dan we graag aan onszelf toegeven. Gaat u maar eens bij uzelf te rade, ouders: het is toch prettiger als uw dochter thuis komt met een arts in de dop, dan met een trambestuurder, hoe lief hij ook voor haar moge zijn... En ook dochterlief zal er daardoor misschien wel twee keer over nadenken!

4.

De vraag 'waar werk je voor?' is overigens niet alleen maar decadent. Werktechnisch gezien, is dit land met haar hoge welvaartsvlucht en relatief lage werkloosheid een goede plek om te vertoeven en dat geeft de ruimte om die vraag te stellen. Je vindt al gauw iets waar je je geld mee kunt verdienen en voor degenen die gezegend zijn met een gezond stel hersens, de juiste papieren en een niet al te exotisch klinkende achternaam, ziet het er helemaal rooskleurig uit, want een scala aan beroepsperspectieven dient zich aan. Het is een groot goed dat we stil kunnen staan bij de essentie, maar ook bij het doel van ons werk. Waar willen we voor gaan? Welke ingrediënten hebben we nodig om het lang vol te

houden? Al die dingen zijn bespreekbaar en de kansen die we hebben, stellen ons in staat engagement met ons werk te verweven. Sommigen doen dat al in eerste beginsel, anderen pas nadat ze de welvaarts ladder zo ver hebben beklommen dat ze inzien dat het ook wel een paar treetjes lager kan. Mensen die besluiten niet meer alleen maar voor het grote geld te gaan, maar ook tijd vrij willen maken voor vrijwilligerswerk, voor het helpen van hen die zich aan de onderkant van de samenleving bevinden; voor de slaven van deze tijd.

5.

Want die vinden we niet alleen in bijbelboeken en historische documenten terug. Ze zijn er nog steeds en dichterbij dan je misschien denkt. Drie straten verderop zit achter het raam een Nigeriaans meisje dat onder valse voorwendselen naar dit land is gelokt en nu gedwongen in de prostitutie werkt. In het Westland wordt op dit moment een Marokkaanse man zonder verblijfsvergunning voor een hongerloon uitgebuit, maar ook om de hoek op de brug staat een slaaf: een zakenman die 's nachts droomt over targets en deadlines, en zo jong als hij is nu al tegen een burn-out aanloopt, bijna vergeet dat hij ook nog een gezin heeft dat aandacht verdient.

Deze mensen zullen de hoofdvraag van vandaag niet positief kunnen beantwoorden, ze zijn slachtoffer van een systeem dat hen dwingt zich te voegen naar een Faraó die macht over hen uitoefent, die hen niet in staat stelt te zijn wie ze écht zijn, te doen wat ze werkelijk willen doen.

6.

In de bijbel ligt het perspectief altijd bij de verschoppelingen, degenen die onder het juk van een machthebber leven, daar op allerhande manieren aan proberen te ontkomen en dromen van een andere, rechtvaardige wereld. Zo ook in dit Exodusverhaal. Aan het einde van de lezing valt van dat visioen al een glimp te ontwaren: God stelt Mozes gerust en zegt dat Faraó door een harde hand gedwongen zal worden hen te laten gaan. Daar gaan Tien Plagen aan vooraf die de heersende orde verstoren en het volk Israël uiteindelijk van het slavenjuk bevrijden. Tien Plagen doen u misschien in de verte denken aan de Tien Woorden en dat is niet toevallig. Je kunt ze beschouwen als de ultieme tegenpolen. Waar de Plagen het systeem van onderdrukking representeren, vormen de Woorden het fundament van een rechtvaardige wereld waar melk en honing, brood en wijn is, genoeg voor allen. Dáár kunnen mensen het werk doen waar zij goed in zijn, datgene ontvangen waar ze recht op hebben. Werkdagen worden er afgewisseld met sabbat, en dat hoeft niet onmiddellijk een *sabbatical* te zijn, maar een moment van rust om de vrijheid met elkaar te vieren, nieuwe zonsopgang boven de woestijn te zien dagen.

7.

We herkennen ons niet letterlijk in de afschrikwekkende verhalen over slavernij die zich ver van ons bed en lang geleden afspeelden, maar 'toen en nu', 'daar en hier' zijn wel met elkaar verweven: wij zijn de slaven van gisteren, de kreten van oudsher klinken in ons door en keer op keer moeten we ons de verworven vrijheid inprenten. Werk om te leven, leef niet om te werken, zie om naar de slaven van deze tijd, ontdek de mens achter het glimmende visitekaartje en zing een lied van hoop en bevrijding.

Dat zingen stelde de gevangenen van Parchman Farm in staat het hoofd boven water te houden. 'Zonder de *working songs*

hadden we allemaal allang ons verstand verloren,' vertelde een van hen later. In 1947 hieven de mannen van 'ploeg 22' een lied aan over een droom die voor hen de ultieme vrijheid verbeeldde:

'Als ik op een dag vrij kom, ga ik in Memphis op de rivierdijk staan, ik ga op de rivierdijk staan en zie de boten voorbij varen.'

Werk voor een glimp van vrijheid...
Zo moge het zijn.

Amsterdamse Studentekerklesia, zondag 2 maart 2008

Jong Geleerd 7

OP ZOEK NAAR EEN THUIS

Geeske Hovingh

Lezing uit het evangelie van Lukas

Lukas 19 vers 1-10

Hij ging Jericho binnen en trok de stad door.
En zie, een man genoemd met de naam Zacheüs -
hij was een oppertollenaar en hij was rijk.

Hij wilde Jezus zien, wie hij was,
maar hij kon het niet, door de menigte
en omdat hij klein was van gestalte.

Hij rende voor de menigte uit
en klom in een wilde vijgenboom om hem te zien
want daar moest hij voorbijkomen.

Toen Jezus bij die plaats gekomen was,
keek hij omhoog en sprak tot hem:

Zacheüs, kom vlug naar beneden
want vandaag moet ik in jouw huis verblijven.

En hij kwam vlug naar beneden
en ontving hem met vreugde.

Allen die het zagen, gromden en zeiden:

Bij een zondig man gaat hij naar binnen
om er te gast te zijn!

Daar stond Zacheüs en sprak tot de heer:

Zie, heer, de helft van alles wat ik heb
geef ik aan de armen.

En als ik iemand iets heb afgeperst,
geef ik het viervoudig terug.

Jezus sprak tot hem:

Vandaag is redding aan dit huis geschied.

Ook hij is toch een zoon van Abraham.

De mensenzoon is toch gekomen
om 'te zoeken en te redden wat verloren is'.

Toespraak

1.

Op je veel te mooie dorpsfiets - die gauw gestolen zou worden - rijd je door de stad, in de ene hand een plattegrond die je zo onopvallend mogelijk probeert te lezen, de andere stevig aan het stuur. Je baant je een weg door het drukke verkeer, angstvallig tramrails en agressieve taxichauffeurs ontwijkend.

Als je je ouders belt, zeg je dat het allemaal héél goed gaat, maar je stem verraadt iets anders en je moeder weet wel beter: 'Schat, het is bijna vrijdagmiddag, dan kom je toch weer lekker naar huis', en hoe stoer je jezelf ook vindt nu je voor het eerst op kamers woont, zij mag dat zeggen, want thuis is

Thuis en je huis in de grote stad nog slechts een hok vol nieuwe spullen, vreemde geluiden en lege muren.

Maar na verloop van tijd begin je aan je nieuwe omgeving te wennen. Je nodigt een paar studiegenoten uit om je ontluikende kookkunst te testen, geeft een feestje voor al je nieuwe vrienden die opeengepakt op je bed mogen zitten, en op een goeie nacht neem je er je eerste geliefde mee naartoe. Zo begint die kleine ruimte zich langzamerhand te vullen met mensen en met de verhalen die zij met je willen delen. Geleidelijk worden de bezoeken aan je ouders minder frequent en ga je je in dat 'hok' thuis voelen.

2.

Zacheüs woont in een riante villa, maar voelt zich er niet echt thuis. De gangen klinken hol en de kamers zijn leeg, want niemand wil contact met deze gehate tollenaar, die belastinginspecteur van de Romeinse keizer. Onzichtbaar glipt hij langs de mensen heen en klimt in een boom van waaruit hij een perfect zicht zal hebben op de komst van Jezus. Waarom hij hem wil zien, is niet meteen duidelijk, wie weet uit sensatiezucht, misschien had er overal wel aangekondigd gestaan dat er iets groots op stapel stond, iets dat iedereen moest zien en waar nog lang over gesproken zou worden... Dan krijgt het verhaal een mooie draai, want eenmaal boven in de boom is het is niet langer Zacheüs die de boel overziet, maar Jezus en hij vraagt de grote, tussen de bladeren verstopte vogel of hij een logeergeplek voor hem in orde wil maken. Zacheüs weet niet hoe snel hij naar beneden moet komen en spurt naar huis om aan dit verzoek te voldoen. Het volk mort en gromt: wat moet de heer bij die zondaar, die collaborateur met het Romeinse keizerrijk? Een kind weet toch dat een tollenaar niet deugt en deze zeker niet, hij is immers rijk geworden met het afpersen van zijn eigen volksgenoten!

Voor hen was Zacheüs een verloren zoon en gedroegen zij zich niet stukken beter dan deze gierige tollenaar?

3.

Als mensen gaan wedijveren in goedheid, dan kiest God altijd voor de minst geachte, de kleinste. Jezus geeft deze kleine man een kans, ziet wat er onder zijn buitenkant verscholen zit en stelt hem door zijn verzoek in staat zich om te keren, zijn hart en zijn huis te openen. En in dat huis geschiedt die ommekeer: het is niet langer een villa vol kamers met mooie spullen, maar een plek die ruimte schept en Zacheüs besluit daar om een andere weg in te slaan, namelijk de weg van de eerlijkheid en gerechtigheid. Hij doet afstand van de helft van zijn eigendom en degene die hij iets heeft afgeperst, mogen het vierdubbel terughalen, al gaat 'ie er failliet aan!

Er geschiedt redding aan het huis van Zacheüs, kieren morgenlicht verschijnen en zijn hart is in hem omgekeerd. Hij wordt een kind van de Thora, een echte zoon van Abraham. En dan staat er aan het slot van het verhaal: de mensenzoon is toch gekomen om te zoeken en te redden wat verloren is. Jezus noemt zichzelf hier mensenzoon, dat betekent: de mens zoals hij bedoeld is, de nieuwe mens, de toekomstmens die is gekomen om te zoeken en te redden wat verloren is. Hij zoekt en vindt Zacheüs, maakt van zijn huis een thuis voor hem en voor heel het volk.

Thuiskomen is tot je recht komen, landen, maar ook: ontsnappen aan de waan van de dag, een plek vinden die met liefde is gemaakt en waar je op adem kunt komen. Dat gevoel hoef je niet per se te ervaren op de plek waar letterlijk je huis

staat. Het is ook: herkenning, mensen tegenkomen die iets bij je losmaken, met wie je een herinnering deelt, de ervaring dat je welkom bent, je je op je gemak mag voelen en dat je je schoenen uit kunt schoppen. Thuiskomen is de ruimte krijgen om jezelf te zijn, te laten zien wie je bent. En zo gezien is het bijna net zo belangrijk voor een mens als eten en drinken.

4.

Miljoenen mensen zijn wereldwijd op drift geraakt, dragen hun thuis nog slechts met zich mee in de vorm van een enkele verfromfaaide foto of als verre herinneringen in hun hoofd. Hun dak heeft plaats moeten maken voor een tentzeil, hun fundament voor drijfzand. Al hun hoop is gericht op een nieuw thuis, op een plek voor henzelf en voor hun geliefden. Dat is geen ver-van-ons-bed-show, die mensen kloppen ook op ónze deuren, doen een beroep op ónze gastvrijheid en maken ons daarmee deelgenoot van een volkshuisvestingsprobleem op mondiale schaal. Sommigen denken dat op te lossen door van hun huis een bunker te maken en van hun land een fort met wapperende vlaggen, wapenschilden en hoge muren. Verbeteren heffen zij hun volkslied aan, ze overschreeuwen zichzelf en overstemmen met hun eigen gelijk luidruchtig de gesmoorde roep om hulp. Angst wordt gezaaid, onrust geoogst. Wie niet in ons Hollandse breipatroon van waarden past, wordt gereduceerd tot een ongewenste vreemdeling en voor gek gezet met ongenueerde filmpjes en groteske redevoueringen, waarin vervolgens ijskoud de oeroude Hollandse gastvrijheid wordt aangeprezen.

5.

In de historische roman *De zwarte met het witte hart* van Arthur Japin worden de twee Ghanese prinsjes Kwasi en Kwame opgevoerd die tweehonderd jaar geleden als onderpand voor de Nederlandse slavenhandel waren geschonken aan koning Willem I. Als een van na een aantal jaren verblijf in Nederland wordt gevraagd naar zijn observaties, antwoordt hij:

Als je nooit de horizon hebt gezien, weet je niet dat er een grens is aan je blik.

In de dichte wouden rond Kumasi kijk je niet verder dan een paar meter vooruit.

Wanneer je zoiets vertelt aan een Hollander, benauwt hem dat. Die wil de situatie overzien en kijken waar hij heen gaat. Als hij geen vrij uitzicht heeft, voelt hij zich gevangen. (...)

In Nederland ontdekten we de einder. We liepen erheen maar we kwamen er nooit aan.

Vootaan werd ons zicht niet belemmerd door een struik, maar door ons eigen onvermogen. Misschien is het daarom dat de Nederlanders naar binnen kijken.

Bij elkaar en bij zichzelf. Ze schuiven hun gordijnen open en schotelen passanten hun denkbepelden, motieven en problemen voor, tot ze geloven dat je inzicht in hun wezen hebt gekregen.

De scherven van hun hart verbergen ze echter in de kast en nimmer tonen ze zich in het hemd dat ze aan slanden scheurden van verdriet.

De Hollander denkt dat hij zijn gevoelens toont, terwijl hij slechts zijn gedachten etaleert.

Rondom is alles zichtbaar, maar er is niets te zien.

6.

Toch zijn er ook mensen die wel degelijk verder kijken dan hun eigen huis en land. Zij dromen van een maatschappij waar mensen van overal en nergens daadwerkelijk samenleven, waar ze terecht kunnen en tot hun recht komen. Ik zie ze hier, heel dichtbij: mensen die elkaar in de gaten houden,

de deur altijd open laten staan voor nieuwe geluiden. Zo ook voor een vriendin die van heel ver is gekomen, in de zoektocht naar een thuis. Een paar mensen, ook uit deze ekklesia, zijn om haar heen gaan staan en gaven de moed niet op in de strijd om een verblijfsvergunning voor haar. En na eindeloos veel dagen werd hun wachten beloond want... ze mag blijven, eindelijk een thuis vinden te midden van ons en dat zullen we vieren!

Dit zijn de verhalen die het fundament vormen voor een nieuw huis waar gerechtigheid wordt gedaan aan de verworpenen der aarde. Vertel ze door, herhaal ze, en maak je plek tot een huis waar alles wonen mag, een plaats waar het goed is.

Een hemel op aarde vol mensen wier dromen vervuld zijn.

Zo moge het zijn

Amsterdamse Studentenekklesia, zondag 6 april 2008

Jong geleerd 8

EN DE REST VAN DE WERELD?

Kees Kok

Lezing uit het evangelie van Lukas

Lukas 10 vers 1-11

Na dit alles

heeft de heer nog tweeënzeventig anderen aangewezen die hij zond voor zijn aangezicht uit, twee aan twee, naar alle steden en plaatsen waar hij zelf zou komen.

Hij sprak tot hen:

De oogst is overvloedig,
werkers zijn er weinig.

Daarom, smeed de heer van de oogst
dat hij werkers uitstuurt om voor hem te oogsten.

Gaat dan en weet wel, ik zend jullie uit
als lammeren onder wolven.

Draag geen beurs, geen plunjezak, geen sandalen
en groet niemand langs de weg.

Welk huis jullie ook binnengaan,
zeg eerst:

'Vrede aan dit huis.'

Als daar een 'zoon van vrede' is,
zal jullie vrede op hem rusten,

zo niet, dan keert zij naar jullie terug.

Blijf in dat huis,

eet en drink wat zij je aanbieden
want de werker is zijn loon waard.

Ga niet van het ene huis naar het andere.

En welke stad jullie ook binnengaan

en je wordt daar ontvangen,

eet wat zij voor jullie neerzetten,
genees de zieken die daar zijn en zeg hen:

'Het is vlakbij je gekomen, het koninkrijk van God.'

En welke stad jullie ook binnengaan

en je wordt daar niet ontvangen,

ga haar pleinen op en zeg:

'Het stof van uw stad dat aan onze voeten kleeft,

wij schudden het af tegen u.

Maar weet dit wel:

het is vlakbij, het koninkrijk van God.'

Toespraak

1.

Ze zijn gegaan, de leerlingen van Jezus, en ze mochten niets meenemen. Geen stok om mee te gaan of mee te slaan; geen plunjezak met tenten, dekens, Zwitserse messen, kraaltjes, spiegels, verborgen agenda's; geen brood voor onderweg; geen geld of creditkaart, zelfs geen extra hemd. Zonder ook maar één machtsmiddel, of winstootmerk. Helemaal aangewezen dus, ja overgeleverd aan de gastvrijheid van de mensen bij wie zij zouden aankloppen. Ze hadden wel een verhaal bij zich, een goed verhaal, goed nieuws. En ze kwamen zieken genezen en demonen uitdrijven. Goed, maar wat was dan het goede nieuws dat zij moesten brengen? 'Het koninkrijk van God' heette dat goede nieuws. Is dat zoiets als ziertjes winnen, wat de missionarissen eeuwenlang deden in Afrika en Zuid-Amerika? Het is méér dan dat. 'Koninkrijk van God' betekent in de bijbelse context: een andere, nieuwe wereld, zonder armen, gevangenen, zieken en demonen. Demonen zijn waanideeën en foute ideologieën die onder mensen en in hun hoofden rondspoken. Die andere wereld is een *hot item* in de Joodse geschriften van Mozes en de Profeten, en ook voor Jezus. In de synagoge van zijn geboorteplaats - Nazara, ook wel Nazaret - leest hij voor uit een van die boeken, toen nog boekrollen, die van de profeet Jesaja (Lukas 4:18v; Jesaja Jesaja 61:1v; 58:6):

*De geest van JHWH is over mij;
hij heeft mij gezalfd
om aan de armen het goede nieuws te brengen,
hij heeft mij gezonden om gevangenen op te roepen
dat zij worden vrijgelaten
en blinden dat zij zullen zien,
om onderdrukten vrij te laten gaan
en om uit te roepen het welgekomen jaar van JHWH.*

2.

Het welgekomen, welkome jaar van JHWH, van God: dat is een tijd, een nieuwe lente, waarin alle scheef gegroeide maatschappelijke verhoudingen worden hersteld: alle grond en alle bezit eerlijk verdeeld onder alle mensen, slaven vrijgelaten. 'Jubeljaar' heet dat in de Joodse Schrift, een soort utopie die om de vijftig jaar werkelijkheid zou moeten worden, die er voor zover we weten nooit van gekomen is, maar waaraan de Schrift hardnekkig vasthoudt (Leviticus 25:8-13). Dat is het perspectief waar de profeten, en in hun spoor ook Jezus van Nazara, aan vasthouden: die nieuwe wereld moet er komen. Ja, hij gaat nog verder: die is al gekomen, hier en nu, want ik sta er persoonlijk voor in, ik ga ervoor en als je wilt, kun je met me meegaan en doen we het samen. En hij verzamelt een aantal leerlingen om zich heen (in het Duits heten ze 'Jünger', jongeren) en stuurt ze met dat goede nieuws de wijde wereld in. Ze moeten wel jong zijn geweest, die leerlingen, nog niet gesettled, niet gearriveerd, niet gehuwd - al is er ergens sprake van de schoonmoeder van Petrus -, geen kinderen, geen baan, geen hypotheek, nog niet al te veel desillusies opgelopen; een hele wereld te winnen. Ze moeten maar zien of ze ergens worden binnengelaten met hun verhaal. En zo niet, dan moeten zij het stof van hun voeten schudden en verder trekken.

3.

Tweeduizend jaar later. Via talloze reisorganisaties, een voor elke portemonnee, trekken talloze jongeren de wijde wereld in. Bepakt en bezakt, met veel of weinig geld en creditkaarten, en met toch minstens twee extra hemden. Op naar Zuid-

Amerika, Afrika en heel vaak ook Azië: India, Nepal, Vietnam, Cambodja. Namen die bij oudere mensen vooral beelden oproepen van schreeuwende honger en armoede, en van de meest verschrikkelijke oorlogen. Maar die beelden zijn alweer vervaagd. Voor de jonge backpackers zijn die landen een uitdaging. Zij willen er de wereld leren kennen en ontdekken er zichzelf in een ander, wijdsers perspectief, tegen een bredere horizon. Ze zullen na zo'n reis waarschijnlijk niet zo snel eng-nationalistisch gaan denken. Zij zien ongetwijfeld wel iets van de armoede die er heerst, maar ook dat de mensen er gelukkiger lijken, en zeker ook gastvrijer dan de beterbedeelden in eigen land, volop bereid de vreemdeling die bij hen langskomt, te ontvangen en het weinige dat zij hebben, met hem te delen. Ze *zijn* meer dan zij *hebben*. Maar de gebaande paden van de *lonely-planet*-gidsen en van de RTL *traveltracks* voeren doorgaans niet langs de vuilnisbelten en krottenwijken waarin de doodarmen wonen, en gevaarlijke buurten worden zo veel mogelijk vermeden. Je ziet oeroude tempels als stille getuigen van een roemrijk verleden, en een overweldigende natuur met woest in diepten neerstortende watervallen en ongenaakbaar hoge bergen. Maar leer je ook de hoogten en diepten kennen van de plaatselijke bevolking, hun cultuur en leefsituatie, of de onleefbaarheid van hun situatie? Dring je ook door in de binnenlanden van hun ziel?

4.

Het was 1966. In de vijfde klas van ons gymnasium - op het kleinseminarie, voorstadium van de priesteropleiding - deed een nieuw vak zijn intrede: 'maatschappijleer', nota bene in plaats van de godsdienstles. Op frisse, geëngageerde toon legde de nieuwe docent - met baard en wellicht ook geitenwollen sokken - in een paar lessen uit hoe onrechtvaardig de wereld in elkaar zit, en dat het voor de ontwikkelingslanden alleen nog maar erger zou worden, vanwege de torenhoge schuldenlasten. Het klonk allemaal heel evident, de logica van de feiten. Ik had zomaar opeens een wereldbeschouwing, die overigens niets te maken leek te hebben met wat wij in de kapel te horen kregen en in de godsdienstlessen tot dan toe. Pas later, zo om en nabij mei 1968, leerde ik in Amsterdam, in deze Amsterdamse Studentenekklesia, dat er wel degelijk een verband is; dat het 'koninkrijk van God' geen religieuze enclave is voor levende of dode gelovigen, maar een codenaam voor die nieuwe wereld die komen moet en zal, met brood genoeg en water voor alle mensen.

De wereldbeschouwing van die nieuwe docent klopt nog steeds. Het stond deze week weer in de krant: uit schattingen van de Wereldbank blijkt dat twee miljard mensen, eenderde van de wereldbevolking, dagelijks moet worstelen om genoeg eten binnen te krijgen. Rijke landen komen niet over de brug met extra geld. Wereldbankpresident Zoellick gelooft niet dat de vrije markt snel een oplossing zal bieden voor de voedselcrisis.

5.

Je bent jong en je zit in het leger, want je houdt van avontuur, en je doet er nuttige kennis op. En dan word je op zekere dag uitgezonden om aan verre landen het evangelie te brengen van de westerse vrijheid en democratie. Je krijgt van alles mee: ijzeren stokken in alle soorten en maten om mee te schieten, hele veldkeukens en tentenkampen, hemden en helmen. Als je ergens niet vriendelijk wordt ontvangen, mag je niet het stof van je voeten schudden en verder gaan, maar moet je het huis stormenderhand binnenvallen. Vijandelijke dorpen en steden moet je zelfs plat bombarderen. En als je verder trekt ontploft er soms een berm bom. Het goede nieuws van de

westerse beschaving wordt niet erg gewaardeerd, want de komst ervan gaat al te vaak gepaard met een verwoesting die door geen wederopbouw is bij te houden. Zo lijkt wereldverbetering niet te werken. Maar hoe dan wel?

6.

Je bent jong, iets of veel ouder en je weet niet wat je met deze wereld aan moet. Links laten liggen? Of rechts? Moedeloos worden? Je machteloos voelen? Mij lijken dat geen opties. Je kunt immers altijd doen wat je kunt, en je kunt niet meer dan je kunt, al kun je soms meer dan je denkt. En om de wereld te ontmoeten, hoef je ook niet ver te reizen. De hele wereld woont ook in Nederland, in Amsterdam alleen al honderd en achtenzeventig nationaliteiten. Marokkaanse jongeren op je stoep, Poolse bouwvakkers om de hoek, een Ghanees gezin in je straat. En tussen alle amusement op de televisie kun je elke dag wel een goed programma over een plek, een volk, een probleem in deze wereld vinden. Nee, het is niet moeilijk om de wereld in het vizier te krijgen. En het is heel eenvoudig om mee te doen aan een van de duizenden kleine projecten die door particulieren en grote en kleine stichtingen zijn opgezet voor een iets beter leven van een groep mensen ergens in Afrika of elders. Daar hoef je alleen maar jezelf voor mee te nemen. Dat zijn allemaal druppels op gloeiende platen, maar zonder die druppels zou de wereldplaat allang geëxplodeerd zijn. En je kunt coalities vormen, samenwerken met anderen, stoken in politieke partijen - ze aan de mooie woorden in hun partijprogramma's houden, je met elkaar beraden - 'messiaans beraad' - om oplossingen te bedenken voor acute problemen. En niet klein, niet nationalistisch denken, want grote problemen moeten ook groot worden aangepakt, op Europese schaal en op wereldschaal.

7.

Het is vandaag 4 mei. Wij herdenken de doden van de Tweede Wereldoorlog, en alle doden van alle oorlogen daarna, over heel de wereld, tot op vandaag. Want als wij de doden niet blijven gedenken, verliezen wij ons zicht op de wereld, op hoe die in elkaar zit en werkt, op hoe wij mensen zijn en kunnen worden: *Nu daar, dan elders, altijd hier / weent om haar zonen de moeder, de vader, / weent de gerechte om zijn broeders, omdat zij niet meer zijn.*

Sterven al die zonen, al die jonge Amerikaanse, Irakese, Afghaanse, Nederlandse jongens, toen en vandaag, voor een betere wereld? Of zijn het pionnen in een wereldwijd systeem van onrecht, die er op uit gestuurd worden om onze oliebelangen te verdedigen?

Dat zijn belangrijke vragen, ja het zijn grote en belangrijke *religieuze* vragen: daar ging het al om bij de oude profeten en bij Jezus van Nazaret. En als antwoord op die vragen zijn de leerlingen de wereld ingestuurd: zonder iets, enkel met monden om verhalen te vertellen over vrede en vrijheid, en om te protesteren tegen onrecht; en met harten om mee te huilen met de moeders, en om lief te hebben, wonden te helen en vrede te stichten: ongewapend en ontwapend.

Mogen ook wij nog dit uur veranderd worden in vrede.

Amsterdamse Studentekkerk, zondag 4 mei 2008

Nieuw op CD

1. PSALM 119, vrij

Psalm 119 is de langste van alle psalmen. Hij bestaat uit 176 versregels, die als een gevarieerde mantra voortborduren op het thema van de beginregels:

*Gelukkig allen die uw wegen gaan
rechttoe, rechtaan aldoende uw Thora.*

Prijs: € 20,- (exclusief verzendkosten)

2. VOOR UW AANGEZICHT

Bevat recente liturgische composities van Tom Löwenthal op teksten van Huub Oosterhuis.

- Zeven vrij vertaalde psalmen

- Drie kleine voorbeeld-liturgieën

- *Iemand meer*. Een niet-liturgisch, 'theatraal' werk. Een cyclus van vier gedichten over de mens, over elk 'onverwisselbaar mensenkind' tussen dood en leven, geschreven in opdracht van de vereniging Vrijwilligers Palliatieve Terminale Zorg.

Prijs: € 20,- (exclusief verzendkosten)

3. LAAT MIJ MAAR ZINGEN

Honderd liederen op teksten van Huub Oosterhuis, een keuze uit *Verzameld Liedboek*.

Deze CD-box bevat vier CD's met honderd van de meer dan zevenhonderd liederen en gezangen die op teksten van Huub Oosterhuis werden gecomponeerd door Bernard Huijbers, Tom Löwenthal, Antoine Oomen en vele anderen. Nota bene: deze liedkeuze valt slechts voor een klein deel samen met het liedprogramma van de Gouden Lieddag.

Prijs: € 22,50 (4 CD's in box met tekstboek, exclusief verzendkosten)

bestellingen@leerhuisenliturgie.nl; zie ook:

www.leerhuisenliturgie.nl

OOK VERKRIJGBAAR:

Programmaboek met alle liederen die op de Gouden Lieddag van 17 mei in De Nieuwe Kerk zijn gezongen, met begeleidende teksten over de liederen, de dichter en de componisten.

172 bladzijden

€ 10.00

VOOR UW AGENDA:

Volgende *lieddag* in de Dominicus, Amsterdam:

15 november 2008. Opgave mogelijk. Meer info volgt zo spoedig mogelijk.